

**T.C
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**7.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS
KİTAPLARINDA KULLANILAN EDEBİ
ÜRÜNLERİN İNCELENMESİ**

**MELTEM DEMİRCİ
187A**

Doç. Dr. MUSTAFA ŞEKER

İSTANBUL – 2020

ÖZ

Sosyal bilgiler çok disiplinli bir derstir. Bu dersin öğretim programı, sosyal bilim dalları olan coğrafya, ekonomi, sosyoloji, tarih, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk'un; insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi gibi konularla bütünleştirilmiş olarak öğretilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersiyle entegre edilebilecek çalışma alanlarından birisi de edebiyattır. Derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programında birçok noktada vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda programa göre sosyal bilgiler dersi ; masal, , halk hikâyesi, efsane, destan, türkü, atasözü ve şiir gibi türlerden faydalanılarak edebî ürünlerle desteklenmelidir. Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi ürün kullanımıyla ilgili öğretmen görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma grubu olarak İstanbul ili Eyüp ve Esenler ilçesinde görev yapan çeşitli okullarda görev yapan 13 Sosyal Bilgiler öğretmeni belirlenmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma tercih edilmiştir. Veri toplama aşamasında araç olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analiziyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen temel veriler şunlardır: Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerde edebi ürün kullanımının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Genellikle tarih ağırlıklı konularda edebi ürün kullanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri genel olarak ders kitabını edebi ürünler açısından yetersiz bulmakta bu nedenle kitapta yer alan edebi ürün sayısının arttırılması gerektiğini savunmaktadır. Edebi ürün kullanımının farklı bakış açısı edinme, çok yönlü düşünme, merak duygusu uyandırma, derse ilgi duyma, Türkçeyi doğru ve güzel kullanma gibi birçok olumlu katkısının olduğunu belirtmektedir. Ayrıca öğretmenlerimiz, değerlerimizin öğrencilere aktarılması noktasında edebi ürünlerin kesinlikle başvurulması gereken materyaller olduğunu belirtmektedir. Elde edilen veriler literatür araştırmasıyla ile tartışılmış ve öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler : Sosyal Bilgiler, edebi ürün, ders kitabı, öğretmen.

ABSTRACT

Social studies is a highly disciplined subject. The curriculum of this course includes social sciences, geography, economics, sociology, history, anthropology, psychology, philosophy, political science and law; It should be taught in an integrated manner with subjects such as human rights, citizenship and democracy. One of the fields of study that can be integrated with the social studies course is literature. Many points have been emphasized in the social studies curriculum regarding the use of literary products during the lessons. In this direction, according to the curriculum, the social studies course should be supported with literary products by making use of genres such as epics, tales, proverbs, folk tales, legends, folk songs and poems. In this study, it is tried to determine the opinions of teachers about the use of literary products in social studies textbooks. 13 Social Studies teachers working in various schools in Eyüp and Esenler districts in Istanbul were determined as the working group. Qualitative research method is used in this study. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. The collected data is tried to be analyzed by content analysis. Main results obtained through research: Social studies teachers emphasize that the use of literary products is necessary in the lessons. Teachers generally use literary products on history-based subjects. Social studies teachers generally find the textbook insufficient in terms of literary products, therefore they argue that the number of literary products in the book should be increased. The use of literary products; It is stated that it has many positive contributions such as acquiring a different perspective, multidimensional thinking, arousing a sense of curiosity, interest in the lesson, and using Turkish correctly and beautifully. In addition, our teachers state that literary works are the materials that should definitely be used in terms of transferring our values to students. The results were discussed with the literature and suggestions were put forward.

Key words: Social Studies, literary product, text book, teacher.

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerle ilgili görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Böylece ders kitaplarında yer alan edebi ürünler hakkında yetersizliklerin belirlenmesi ve bu konuyla ilgili yapılacak geliştirme çalışmalarına katkı sağlamak mümkün olacaktır. Bu çalışma İstanbul ilinin Eyüp ve Esenler ilçelerinde resmi okullarda görev yapan Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilmiştir.

Tez hazırlama sürecinde desteğini ve rehberliğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Mustafa Şeker'e, Değerli görüşleriyle her zaman destek olan Dr. Mustafa İçen'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca her zaman arkamda olan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babam Cengiz Demirci'ye, annem Yasemin Demirci'ye, tez çalışmam boyunca her zaman yanımda olan nişanlım Batuhan Budakoğlu'na ve değerli dostum Esra Uzun'a desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, Ocak, 2021

Meltem Demirci

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
ÖZ	Error! Bookmark not defined.
ABSTRACT	Error! Bookmark not defined.
ÖN SÖZ	Error! Bookmark not defined.
İÇİNDEKİLER	Error! Bookmark not defined.
TABLolar LİSTESİ	Error! Bookmark not defined.
KISALMALAR	Error! Bookmark not defined.
1.GİRİŞ	1
1.1.Sosyal bilgilerin temel özellikleri.....	7
1.2.Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi	7
1.3. Sosyal bilgiler öğretim yaklaşımları.....	8
1.3.1.Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler	9
1.3.2.Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler.....	9
1.3.3.Yansıtıcı inceleme yaklaşımı olarak Sosyal Bilgiler	10
1.4. Sosyal Bilgiler ve Yapılandırmacılık	10
1.5 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	11
1.6. Edebiyat Ve Eğitim İlişkisi	14
1.6.1.Çocuk ve Edebiyat	15
1.6.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Ve Edebiyat.....	16
1.7.1. Sosyal Bilgiler ve Ders kitapları	20
1.7.1 Ders Kitaplarında Edebi Ürün Kullanımı	23
2.YÖNTEM	28
2.1.Araştırmanın amacı	28
2.2.Problem Cümlesi	28
2.2.1.Alt problemler.....	28
2.3.Araştırmanın Sayıltıları	29
2.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	29
2.5.Çalışma Grubu.....	30
2.6.Veri toplama araçları	30
2.7.Verilerin toplanması	30

2.8.Verilerin Analizi ve Yorumlanması	31
3. BULGULAR	31
3.1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumuna ilişkin bulgular.....	32
3.2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular.....	35
3.3.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığına ilişkin bulgular ve yorumu.....	36
3.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin bulgular ve yorumu	38
3.5.Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin bulgular.....	40
3.6.Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin bulgular.....	42
3.7.Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisine ilişkin bulgular	43
3.8. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisine ilişkin bulgular	44
3.9.Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitimine katkısına ilişkin bulgular.....	45
4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	47
4.1 Sonuçlar.....	47
4.2 Tartışma.....	Error! Bookmark not defined.
4.3 Öneriler.....	51
KAYNAKÇA	52
EKLER	54

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer alan Beceriler

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer alan Değerler

Tablo 3: Sosyal bilgiler öğretim programındaki 7. Sınıf seviyesinde yer alan kazanım sayıları ve ders saatleri

Tablo 4: Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu

Tablo 5: 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünler

Tablo 6: 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin ünitelere/öğrenme alanlarına göre dağılımı

Tablo 7: Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünleri kullanma durumu

Tablo 8: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumu

Tablo 9: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular

Tablo 10: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin bulgular

Tablo 11: Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin bulgular

Tablo 12: Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısına ilişkin bulgular

KISALTMALAR

vb.	: ve benzeri
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: ve diğerleri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
K1	: Katılımcı1

1.GİRİŞ

2005 yılında yayınlanan yeni öğretim programıyla birlikte sosyal bilgiler dersi yeni bir anlayış kazanmıştır. Yeni programda yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiş ve öğrenci merkezli bir sisteme geçilmiştir. Sosyal bilgiler eğitimi hemen hemen her alanda revize edilerek ezberci eğitim anlayışından uzaklaşmıştır. Geleneksel yöntemlerle öğrencilerin bilgiyi kalıcı hale getirmesi çok zordur. Yeni yaklaşımla birlikte, eğitim sürecinde verilen bilgiler geleneksel yöntemlerdeki gibi direkt kabul edilmez aksine öğrenciler tarafından sorgulanır, içselleştirilir ve öğrenilen bilgilerin günlük hayatta kullanılmasına zemin hazırlanır.

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci olabildiğince sürece dahil edilmeye çalışılır. Bu doğrultuda öğrenciyi eğitime dahil edecek eğitim ortamları oluşturulur, böylece öğrenci yaparak yaşayarak öğrenim sürecine dahil edilir. Bu sayede bilgiyi anlamlandırarak öğrenir. Tabii bu durum öğrenme kalıcılığını ve eğitimin verimini artırır. Burada önemli olan, önceki programlarda olduğu gibi öğrenciyi salt ezberle yönlendirmek değil, öğrenci için eğitim sürecini daha renkli hale getirmektir. Bu noktada öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler bilgi birikimlerini aktarmaya dönük geleneksel rollerini bir tarafa bırakıp, öğrenciyi mümkün olduğunca eğitim sürecine dahil eden öğretim etkinliklerine ve materyallere yer vermelidir. (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:31) . Aynı zamanda dersin içeriğine uygun yöntem ve teknikler belirlemelidir. Sosyal bilgiler öğretiminde başarıyı garantileyecek belli bir yöntem olmamakla birlikte derslerde kullanılacak materyallerden birisi edebi ürünlerdir. Derslerde edebi ürünler genel olarak ders kitaplarının kullanımıyla karşımıza çıkar. Edebi ürünlerin insana özgü tutum ve değerleri geliştirip pekiştirdiğini, duyuşsal davranış özelliklerinin kazanılmasında etkili olduğunu belirten çalışmalar (Kavcar 1999, Otluoğlu 2001) edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılması gerektiğini destekler niteliktedir.

Eğitim: Her yaşta bireylerin sosyal hayata ve yaşanılan döneme uyum gösterebilmesi için tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır. (Kavcar, 2017:1). Eğitimle birlikte geçmişteki ve geleceğe dönük değerler kişilere öğretilir. Bu sayede bireyler topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamaktadır.

Sosyal bilimler; edebiyat ve sanatın, disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesiyle ortaya çıkan temel amacı vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak olan bir çalışma alanıdır (Tokcan,2016:6). Sosyal bilgiler ise sosyal bilimlerden yararlanan çok disiplinli bir derstir. Öğretim programına göre tarih, ekonomi. antropoloji, coğrafya, felsefe, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile yurttaşlık, insan hakları, demokrasi gibi konuların bir bütün halinde öğretilmesi gerekmektedir. Ayrıca konuların tarih, coğrafya, insan hakları, vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. (MEB, 2015) Sosyal bilgiler dersiyle entegre edilebilecek çalışma alanlarından birisi de edebiyattır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı disiplinler arası bilgi paylaşımı sağlar. Her iki çalışma alanı da insanı konu edinir ve onu daha ileriye götürmeyi hedefler. Toplumla sağlıklı bir şekilde katılan, geçmişini bilen, bugünün gerçeklerinin farkında olan, geleceğe dönük hedefleri olan bireyler yetiştirmek edebiyat ve sosyal bilgiler eğitiminin temel amaçlarındandır.

Edebiyat: Edebiyatın, edebiyatçılar tarafından ortaya konulan ortak bir tanım mevcut olmamakla birlikte geçmişten günümüze edebiyatla ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır. Karşımıza çıkan ilk tanımlardan birisi platonun devlet kitabındaki edebiyatı hayatın bir yansıması olarak ifade etmesidir. Edebiyat, insanın duygu ve düşüncelerinin söz ve yazıyla aktarılması sonucu ortaya çıkan bir sanat türüdür. (Demir, Akengin, 2014, 3). Edebiyat duygu ve düşüncelerimizi karşımızdaki kişiye aktarabilmek için bir araç niteliği taşır.

“Duygu, hayal, olay ve düşüncelerin dil kullanılarak sözlü yahut yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.”(TDK [01.07.2021]).

Başka bir tanıma göre ise edebiyat; edebi ve estetik değer taşıyan, bayağı yada çirkin olmayan, insanların duygu, düşünce ve hayallerinin aktarıldığı sözlü ve yazılı eserlerin hepsidir. (Yalçın ve Aytas, 2014, 17).

Edebiyat; eğitim, ahlak, sosyal fayda ve güzellik gibi birden fazla amaca hizmet eder. Toplumda edebiyatın eğitime yada estetik amaca hizmet etmesi gerektiğini savunanlar bulunmaktadır. Edebiyat, ister estetik için isterse de eğitim amaçlı ürünler ortaya koysun, toplumun hafızasının aynalığını yapar ve geleneğin değişmesine tanıklık eder. Eserleriyle bu tanıklığını gelecek nesillere aktarır (Sanlı, 2011).

Edebiyat kelimesinin kökü olan edeb, terbiye eğitim anlamına gelir (Kavcar, 2017, 2). Edebiyat konu olarak savaşlar, göçler, kültürel değişim gibi toplumsal olaylardan beslenebilmekle birlikte aşk sevgi gibi bireysel konuları da çalışma alanına dahil eder.

Edebiyat, yaşamı yansıtmalarının yanı sıra aynı zamanda yaşamı biçimlendirir.(Kavcar, 2017, 4). Bu durumda edebiyatın toplumu etkilediği gibi aynı zamanda toplumdaki etkilediği sonucu ortaya çıkar. Edebiyat; kültürü güçlendirebilir aynı zamanda yıpratıp yok edebilir. Kültür bir milleti diğerlerinden ayıran temel unsurdur. Değer kaybına neden olabilir.

Edebiyat yüzyıllardır insanların duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en etkileyici şekilde ortaya koyan sanat türüdür. Bu nedenle edebiyat eserleri özellikle geçmiş dönemleri çeşitli açılardan anlayabilmek için kanıt niteliğindedir. Edebiyat tarihten ve toplumdaki ayrı düşünülemez.

Edebi Ürün: Edebi ürün, edebiyatın ana malzemesidir ve şu şekilde tanımlanır; edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınan estetik değer taşıyan eserlerin her biri . Bir başka tanımda ise edebi ürün “insanda etki yaratan, duygu, düşünce ve hayallerin harekete geçmesini sağlayan her türlü sözlü ve yazılı eserler olarak tanımlanmıştır(Tokcan, 2016: 1) Edebi ürünlerin birçoğunun amacı, insanları eğiterek onlara beceri, değer, bilgi ve tutum edindirmektir (Kaymakçı, 2013). Edebi ürünler sadece Türkçe yada edebiyat gibi bir dersle sınırlandırılmamalıdır. Asıl amacı iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi de edebiyatla ilişkilendirilebilir .Demir ve Akengin(2014)’ e göre sosyal bilgiler dersinin amaçlarıyla ve edebi ürünlerin öğrencilerde bıraktığı etkiler arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Oruç (2009) ‘ a göre ise Sosyal bilgiler öğretiminde edebiyat ve edebi ürünler mutlaka kullanılmalıdır. Çünkü edebi ürünler, sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek en temel materyalleridir.

Edebi ürün, insanı ve yaşadığı çevreyi tanımamızı sağlar. İnsanın kendisiyle ve çevresiyle olan etkileşimlerini bize aktarır. Yaşamdan örnekler sunarak, çocukta kişilik gelişimine katkıda bulunur ve hayatın gerçekleriyle tanıştırır. Edebi ürünler; insanın iç dünyasının pozitif yönde gelişmesine katkı sağlar. Edebi ürünler sayesinde insana özgü temel duygular olan sevgi, hoşgörü, affetme, çalışkanlık, dürüstlük gibi duygular gelişir. (Otluoğlu, 2001’ den aktaran Beldağ, Aktaş, 2016: 957).

Edebi ürün hem toplumun değerlerini yansıtır hem de insanın duygularına hitap eder böylece bu duyguların gelişmesini sağlar. Edebi ürünlerin en temel özellikleri; yaşadığı toplumun kültürünü estetik bir şekilde tanıtmak, bireyin konuştuğu dilin inceliklerini, zenginliklerini göstermek, insan ruhunun duyarlılıklarını sezdirme (Beldağ, Aktaş , 2016, 957).

Edebi ürünler aracılığıyla birbirinden farklı insanlık durumlarına, serüvenlerine şahit oluruz. Edebi ürünler, edebiyat antropolojisinin ürünleridir (Sanlı, 2011, 152). Geçmişte yaşayan insanlar hakkında bilgi edinmek için edebi ürünlere başvurulur. Aynı şekilde gelecekteki insanlar da günümüze dair bilgi edinebilmek için edebi ürünlerden faydalanacaklardır. Edebi eserler, bir milletin hafızasını oluşturan bilgi depolarıdır (Sanlı, 2011, 152). Bir millet hakkında bilgi edinmek için o milletin edebiyatına bakılır. Güçlü bir devlet köklü bir edebiyata sahiptir. Aynı zamanda köklü bir edebiyata sahip olan bir devlet, güçlü bir kültüre sahiptir.

Özellikle tarih öğretiminde edebi ürünler kullanılarak öğrencilere yeni bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırmanın geçmişten beri kullanılan eski bir metot olduğunu belirten Nelson ve Nelson (1999), okullarda kültür aktarımı yapılmasına edebi ürünlerin katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. (Nelson ve Nelson, 1999 ‘ dan aktaran Beldağ, Aktaş, 2016, 955).

Kültür aktarımı, Türk milli eğitim sisteminin temel amaçlarından biridir. Yazılı edebiyat ürünleri bu amacın gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Çocuklarda tarihi ve kültürel bilincin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunur. Bu ürünler, çocuklarda bilişsel, duyu alanlarının gelişmesini sağlar. Farklı gelişim alanlarına katkıda bulunmasının yanında, farklı duyu organlarına da hitap eder. Farklı duyu organlarına hitap ettiği için de akılda kalıcı hale gelir, hatırlamayı kolaylaştırır. Edebi ürünler aynı zamanda dersi eğlenceli hale getirerek, eğitim sürecini sıkıcılıktan uzaklaştırır, öğretimi zenginleştirir. Öğrencinin ilgi duyarak geçirdiği bir ders süreci, öğrenci tarafından pasif ve sıkıcı geçen bir ders sürecine göre doğal olarak daha kalıcı olacaktır. Edebi eserlerle tanışan çocuklar, hayal güçleri gelişmiş, daha yaratıcı olan çocuklar haline gelirler.

Yapılandırmacı eğitim anlayışıyla hazırlanan öğretim programına göre öğrencinin sunulan bilgiyi ezberlemek ve ders sürecinde pasif konumda olmak yerine sürece aktif olarak katılması amaçlanır. Bu amaca ulaşmak için öğretim sürecinde

farklı yöntem ve tekniklere başvurulur. Derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programında birçok noktada vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda programa göre destan, halk hikâyesi, efsane, masal, türkü, atasözü ve şiir gibi edebi türlerden faydalanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebî ürünler kullanılarak desteklenmelidir. Ayrıca öğrenciler; roman, tarihî roman, hatıra, gezi yazısı, hikâye ve fıkra gibi konuları sevdirecek edebî ürünleri okumaya teşvik edilmelidir (MEB, 2015). Bunun dışında öğrenme alanlarında yer alan kazanımların içeriğine göre edebi ürün kullanılması gerektiği açıklamalar kısmında belirtilmiştir. Örneğin programda yer alan ‘‘Destan, efsane, yazıt veya diğer belgeler kullanılarak Orta Asya’da yaşayan ilk türk toplumlarının kültür, ekonomi, siyaset gibi günlük yaşama dair özellikleriyle ilgili tahmin yürütür’’ kazanımı öğrencilere aktarılırken dikkat edilmesi gereken noktalara açıklamalar kısmında yer verilmiştir. Buna göre Türklerle ilgili destan, yazıt veya döneme ait seyathameler kullanılarak Hun, Kök Türk ve Uygur dönemi hakkında bilgi verilmesi gerektiğine değinilmiştir.1. kazanım ve açıklama kısmında da görüldüğü üzere kitapta yer alacak olan bu kazanım derste işlenirken mutlaka ‘‘Destan ve seyahatname’’ edebi ürününden yararlanılmak zorundadır (Oruç, 2009).

Sosyal bilgiler ve edebiyat arasındaki ilişki birçok açıdan büyük önem taşır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı, öğrencinin derse karşı tutumunu olumlu yönde etkilemesinin yanı sıra anlama, yorumlama, eleştirel düşünme, dili güzel kullanma gibi birçok becerinin edinilmesine de katkı sağlar. Edebi ürünler aracılığıyla öğrencilere kültür aktarımı yapılır. Edebiyat bir toplumun kültürüne ait gen haritasını verir, edebi eserler ise anlatılan duygu ve düşünceleri gelecek nesillere aktararak kalıcı hale getirir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünler sayesinde öğrenci birçok farklı kişi ve durumla karşılaşır. Edebi metinler sayesinde öğrenciler, kendilerini farklı dönem ve farklı coğrafyalarda yaşamış insanlarla karşılaştırabilir (Öztürk vd, 2014). Geçmişte yaşamış kişilerin hayatlarına şahit olarak geçmişle bugün arasında bağ kurar. Bu konu sosyal bilgiler öğretim programında da karşımıza çıkar. Bu doğrultuda programa göre, farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtlara yer verilerek; öğrencilerin insanlar, nesnelere ve olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri amaçlanmıştır (MEB, 2015).

Sosyal Bilgiler; İyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla ilköğretim seviyesinde sosyal bilimler disiplinlerinden seçilen bilgilere dayalı olarak, öğrencilere

toplumsal yaşamla ilgili temel değer, bilgi ve becerilerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir (Öztürk ve Dilek, 2002'den aktaran Çiftçi,2011,7).

Sosyal bilgiler; sosyal bilimlerden elde edilen verileri belli amaca entegre eden bir derstir. Burada belirtilen amaçlardan en temeli iyi vatandaş yetiştirmektir. Vatandaşlık bilgiyi entegre etme yeteneğine sahip olmak demektir. İyi bir vatandaş günlük hayatta karşılaştığı problemi bir psikolog, sosyolog, ekonomist, tarihçi olmadan çözer. İnsanlar şekilde entegre edilmiş bir yaşamla ömürlerini sürdürürler. 2005 yılında oluşturulan yeni sosyal bilgiler öğretim programına göre sosyal bilgiler; bireyin sosyal ve fiziki çevresine uyum sağlayabilmesi amacıyla ; coğrafya, hukuk, tarih, sosyoloji, psikoloji, siyaset, antropoloji, felsefe, gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan, toplu öğretim anlayışına göre hazırlanmış, öğrenme alanlarının bir ünite veya temaya göre birleşmesini sağlayan, bireyin çevresindeki kişilerle etkileşiminin geçmiş, bugün gelecek kapsamında incelendiği bir ilköğretim dersidir. (MEB, 2005). Meb tarafından 2005 yılında yapılan bu açılımda da görüldüğü üzere sosyal bilgiler disiplinler arası bir derstir. Tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi sosyal bilim dalları, sosyal bilgiler dersinde okutulacak şekilde öğretim programına uygun hale getirilir.

Öztürk (2014)' e göre ise sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden elde edilen verileri öğrencilerin düzeyine indirgeyerek; öğrencilerin bu basitleştirilmiş verileri kullanmasını, sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmesini sağlamak, çözüm üretirken ihtiyaç duydukları bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğrencilere kazandırmak amacıyla oluşturulmuş bir yurttaşlık eğitim programı olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tüm bu tanımlara dayanarak sosyal bilgiler öğretiminde amaçlanan temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

1. Etkili vatandaş yetiştirmek
2. Kültürleme
3. Zaman
4. Çocuğa göre olma
5. Bilgi temelli
6. Yöntem
7. Alan ve ders

Sosyal bilgilerin temel olarak dört işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerden birisi bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesidir. Bir diğer işlevi ise sosyal bilgiler dersinin, sosyal bilimler ve vatandaşlık ile ilgili bilgi vermesidir. Üçüncü olarak insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini zaman boyutunda ele almasıdır. Son olarak sosyal bilgiler, toplu öğretim anlayışına göre hareket edilerek oluşturulmuş bir derstir.

1.1.Sosyal bilgilerin temel özellikleri

Sosyal bilimler insanların çevresindeki insanlarla etkileşimlerini inceleyen bilim olarak tanımlanır. Sosyal bilgiler okullarda öğretilmek üzere hazırlanan bir programdır. Sosyal bilimler, sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturur. Sosyal bilgiler dersinde olgulara bir bütün halinde yaklaşılr. Bunun nedeni 4, 5, 6, 7. Sınıf seviyesindeki çocukların somut işlemler döneminde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar bilgiye bütüncül olarak yaklaşmaktadır.

1.2.Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler tanımı ilk defa 1916 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bir ders olarak ilk kez Amerika 'da okutulmaya başlanmıştır. 19.yy başlarında Amerika'da dışarıdan alınan yoğun göçlerle, başka kültür, din, dil ,ıktan birçok insan bir araya gelmiş bu durum, bu insanların hep birlikte yaşayabilmeyi öğrenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla eğitime başvurulmuştur. Farklı kültürlerden gelen bu insanların demokratik bir toplumda yaşayabilmesi için sosyal bilgiler adı verilen ders ile gerekli olan, bilgilerin, beceri ve değerlerin önemli bir bölümü bireylere aktarılır. Sosyal bilgiler; kültürel farklılıkları bulunan demokratik bir toplumda, toplum için faydalı olabilecek, mantıklı karar verebilen gençler yetiştirmeyi amaç edinir. Sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı etkili vatandaş yetiştirmektir.

Sosyal bilgiler kavramı Sanayi devrimiyle birlikte oluşan ekonomik, sosyal, kültürel sorunlara çözüm bulmak amacıyla ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyıl başlarında Amerika'da dışardan yoğun göç alınmış, başka kültür, din, dil ve ıktan birçok insan bir araya gelmiştir. Sanayi devriminden önce kırsal kesimde kendini dış dünyadan soyutlamış bir şekilde yaşayan halk, bu devrimden itibaren kent yaşamına adım atmış bu durum toplumsal yaşam kurallarını öğrenme ve uygulama gereksinimi doğurmuştur. Kent

yaşamı yeni bir kültür doğurmuştur. Sanayileşmeyle birlikte kent yaşamına geçen Amerikan halkına gerekli kuralları eğitim aracılığıyla öğretmek için bir ders ortaya çıkarılmıştır. Böylece ilk defa 1916 yılında sosyal bilgiler kavramı hayatımıza girmiştir. Gerekli olan bilgiler, beceriler ve değerler bu ders aracılığıyla insanlara aktarılmıştır. Sosyal bilgiler; kültürel olarak farklılıkları olan demokratik bir toplumda, toplum için faydalı olabilecek, mantıklı karar verebilen gençler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı etkili vatandaş yetiştirmektir.

Sosyal bilgiler dersiyle ilgili en önemli gelişmeler Sosyal bilgiler ulusal konseyi (National Council Of the Social Studies, NCSS) aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu konseye göre Sosyal bilgiler, etkili ve yetkin bir vatandaş yetiştirmek amacıyla edebiyat, sanat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek oluşturulan bir çalışma alanı olarak ifade edilmektedir. Yine bu konseye göre sosyal bilgiler sayesinde farklı kültürlerden gelen insanlardan oluşan demokratik bir toplumda; kamu yararı gözetilerek, mantıklı karar verebilen bireyler yetiştirilebilecektir (NCSS, 1993).

Türkiye’ de ise sosyal bilgiler kavramıyla ilk defa 1960’ lı yıllarda karşılaşmıştır. Bu tarihten önce, sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan disiplinler ilköğretim seviyesinde ayrı ayrı verilmiştir (Öztürk, C. 2014; 2). Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında bugün ilköğretim sosyal bilgiler dersi içerisinde okutulan tarih, yurttaşlık, coğrafya bilgisi gibi derslere, yapılan değişikliklerin uygulamaya geçirilmesi adına ayrı bir önem verilmiştir.1962 yılında ise o döneme kadar tarih, coğrafya gibi ayrı ayrı okutan dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilerek, aynı ders 1968’ de İlköğretim programına Sosyal bilgiler olarak girmiştir. Türkiye’ de sosyal bilgiler dersi ilköğretim programında önemli bir yere sahip olmuştur.

1.3. Sosyal bilgiler öğretim yaklaşımları

Bu zamana kadar sosyal bilgilerin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımların hepsinin ortak noktası sosyal bilgilerin yurttaşlık eğitimi amacıyla yazılmış olmasıdır. Farklı noktaları ise yurttaşlık eğitiminde farklı yönelim ve önceliklere sahip olmalarıdır. Bu eğilimler ;

- Yurttaşlık bilgisi aktarımı olarak sosyal bilgiler,

- Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler,
- Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler

Olmak üzere 3 başlık altında incelenir. Öğretmen bu yaklaşımlardan birisini seçer ve derslerinde kullanır. Bu yaklaşımlardan birisini tercih ederken, toplumun beklentileri, öğretim programı göz önünde bulundurulur. Örneğin öğrencilerine değer kazandırmayı amaç edinen bir öğretmen vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımına göre bir eğitim süreci hazırlayacaktır. Yada sosyal bilimlerin temel bilgi ve becerilerini kazandırmak istiyorsa Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımını benimser.

1.3.1.Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler; iyi bir vatandaş yetiştirmek amacıyla sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesiyle ortaya çıkan bir çalışma alanıdır (Tokcan, 2016:6).

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan en eski yaklaşım,vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre sosyal bilgiler; iyi vatandaş yetiştirmede araç olarak kullanılır. Bu sırada öğrencilere geçmişe ait bilgiler, inanç ve değerler öğretilirken kültürel miras aktarımı yapılır (Öztürk, 2014:77).

Burada amaç yaşanan toplumun temel değerlerini, inançlarını öğrenciye aktarmak ve toplumun devamlılığını sağlamaktır. Gelenek, görenek, değerler gibi kültürel öğeleri yeni nesillere aktararak geleceği garanti altına almaktır. Kültür aktarımı, Türk milli eğitim sisteminin temel amaçlarından biridir. Sosyal bilgiler programının temelinde vatandaşlık eğitimi vardır. Disiplinler arası yaklaşımla bir eğitim programı aracılığıyla vatandaşlık eğitimi sağlanır.

1.3.2.Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler

Bu yaklaşımın amaçlarından birisi de vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımında olduğu gibi iyi yurttaş yetiştirmektir. Ancak burada öncelik sosyal bilimlere ait disiplinlerin temel bilgi ve becerilerini öğretmektir. Öğrenci merkezli bir yaklaşımdır ve öğrenci aktif durumdadır. Önemli olan sonuç değil öğrencinin bilgiyi nasıl öğrendiğidir.

Sosyal bilimler insanların çevresiyle etkileşimlerini inceleyen bilim olarak tanımlanır. Sosyal bilgiler ise bir okul programıdır. Sosyal bilgiler verilerini sosyal bilimler sayesinde edinir. Sosyal bilgilerin temelini sosyal bilimler oluşturur. Bu ayrıma göre sosyal bilimler, psikoloji, sosyoloji siyasal bilgiler, antropoloji, tarih, iktisat gibi bilim dallarını içermektedir. Sosyal bilgilerde ise tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi alanlar önemli yer tutmaktadır.

1.3.3.Yansıtıcı inceleme yaklaşımı olarak Sosyal Bilgiler

Yansıtıcı düşünme üst düzeydeki düşünme türlerindedir. Öğretmenler bu düşünme türüne sıkça başvurmaktadır. Yapılandırmacı anlayışa göre bir ders süreci geçirmek isteyen bir öğretmen bu düşünme türünden faydalanabilir. Bu yaklaşıma göre hazırlanan bir sosyal bilgiler dersinde temel hedef; öğrencilerin toplumsal ve bireysel sorunları tespit edebilme, konuyla ilgili düşünebilme ve karar verebilme yeteneklerine olumlu anlamda katkı sağlamaktır. Yansıtıcı düşünmede düşünceler ve bilgiler kendinden öncekilere dayanır. Aynı zamanda kendinden sonraki kişilere de yol gösterir. Konuyla ilgili araştırma yapacak öğrenci, konuyla ilgili dergi, makale, edebi ürünler gibi verileri kullanarak yansıtıcı inceleme yapabilir.

1.4. Sosyal Bilgiler ve Yapılandırmacılık

Yeni programla birlikte sıklıkla karşılaştığımız kavramlardan birisi de yapılandırmacılıktır. Bazı bilim insanları bu kavramın karşılığı olarak yeniden inşa kelimesini kullanmaktadır. Bu kavramın tercih edilme nedeni ise bireyin öğrenme sürecinde bilgiyi anlamlandırması, yorumlaması ve yeniden inşa etmesidir. Bu süreç bireyin etrafında şekillendiğinden öznedir. Kabapınar (2019), bahsedilen öğrenme süreciyle ilgili, geleneksel yöntemlerde olduğu gibi bilginin, kaynağından direkt öğrenciye aktarıldığı bir süreç olmadığını belirtir. Bu durumun aksine öğrenme sürecinin bireyi ön bilgileri doğrultusunda yeni bilgiyi anlamlandırarak edinme süreci olarak ifade eder.

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencilere yaparak-yaşayarak öğrenme ortamları hazırlar. Öğrenciler pasif değildir. Bilgiyi salt ezberlemezler. Çocuklar kendi deneyimleri sonucu bilgiyi elde ederler. Önceki yaklaşımlara göre hazırlanan ders programları gibi bilgi hazır bir şekilde öğrenciye sunulmaz. Burada öğretmen, öğrencinin kendi deneyimleriyle bilgiyi edinebilmesi için öğrenme ortamları hazırlar.

Öğretmen rehberdir. Soru ve problemler sunar ve öğrencilerin bu sorulara cevap bulabilmesi için gerekli yönlendirmeleri yapar. Bu anlayışa göre değerlendirme yapılırken sonuca bakılmaz, öğrenme süreci değerlendirilir. Öğrencilerin neler yaptıklarından ziyade nasıl yaptıkları önemlidir.

1.5 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

2004 yılında yayınlanan yeni programla birlikte öğrencinin kendi yaşadığı süreç sonucunda bilgiyi yapılandırması, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Önceki programda ağırlıklı olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularına yer verilirken yeni programla birlikte bu 3 bilim dalının yanı sıra diğer sosyal bilim dallarına da programda ağırlık verilmeye çalışılmıştır. Tarih konuları önceki programda olduğu gibi kronolojik sıraya göre değil belirlenen bir tema etrafında öğretilmeye çalışılmıştır. Tema odaklı ilerleyen öğretim programları, probleme dayalı ve işbirlikli öğretim stratejilerine temel oluşturur.(Kabapınar, 2019: 43)

Yeni programda öğretim süreci sonucunda edinilecek becerilere yer verilmiştir. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler programda edinilmesi hedeflenen becerilerin de değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Buna göre bilgiyi ezberleyen bireyler değil, bilgiye kendisi ulaşan, ulaştığı bilgiyi farklı problemlerin çözümünde kullanabilen, çok yönlü düşünebilen, eleştirel düşünebilen bireylerin sahip olduğu temel becerilerin edinilmesi amaçlanmaktadır. 2018 yılında yayınlanan öğretim programında yer alan becerilerden bazıları aşağıda yer almaktadır (MEB, 2018). Genel beceriler sosyal bilgiler ve diğer derslerle birlikte öğrencinin kazanması beklenen becerilerdir. Son 6 beceri ise sosyal bilgiler dersinde edinilecek beceriler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer alan Beceriler

1. Empati	10. Kalıp ve önyargıyı fark etme
2. Araştırma	11. Dijital okuryazarlık
3. İletişim	12. Çevre okuryazarlığı
4. Gözlem	13. Eleştirel düşünme
5. Girişimcilik	14. Kanıt kullanma
6. Hukuk okuryazarlığı	15. Karar verme
7. İş birliği	16. Konum analizi

8. Finansal okuryazarlık	17. Medya okuryazarlığı
9. Değişim ve sürekliliği algılama	

Milli Eğitim Bakanlığı. [25.05.2020]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar.

Bu becerilerin yanı sıra sosyal bilgiler öğretim programında öğrenciler tarafında bazı değerlerin edinilmiş olması beklenir. Bunlar;

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer alan Değerler

1. Barış	10. Saygı
2. Bağımsızlık	11. Sevgi
3. Dayanışma	12. Sorumluluk
4. Duyarlılık	13. Tasarruf
5. Aile birliğine önem verme	14. Eşitlik
6. Dürüstlük	15. Estetik
7. Bilimsellik	16. Vatanseverlik
8. Adalet	17. Yardımseverlik
9. Çalışkanlık	18. Özgürlük

Milli Eğitim Bakanlığı. [25.05.2020]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar.

Tablo 3: Sosyal bilgiler öğretim programındaki 7. Sınıf seviyesinde yer alan kazanım sayıları ve ders saatleri

Öğrenme alanı	Ünite	Kazanım sayısı	Süre/ ders saati	Oranı (%)
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	6	12	11
İnsanlar, Yerler ve çevreler	Ülkemizde Nüfus	5	12	11
Kültür ve miras	Türk Tarihinde Yolculuk	8	27	25
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	5	12	11
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	6	18	17
Güç, yönetim ve Toplum	Yeşayan Demokrasi	5	12	11
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	4	15	14

Genel Toplam	39	108	100
--------------	----	-----	-----

Sosyal bilgiler iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim programıdır. Bu programın amacı iyi vatandaş yetiştirmektir. Gündelik hayatta karşılaşılan sorunlara karşı doğru ve mantıklı karar alan problem çözebilen bireylerin yetiştirilmesi sosyal bilgiler dersinin temel amacıdır.

Sosyal bilgiler öğretim programına göre sosyal bilgiler dersinin amaçları şu şekildedir(MEB, 2018) ;

1. Bireyler kendi fiziki ve duygusal niteliklerinin, yetenek ve arzularının ne olduğunu bulur.
2. Bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını bilen, ulusal bilinç edinmiş bir birey olarak yetişir.
3. Türkiye cumhuriyetinin ilerlemede önemli rol oynayan Atatürk ilke ve inkılaplarının önemini idrak eder.
4. Kanunların tüm vatandaşlar için geçerli olduğunu, her vatandaşında yasalar karşısında eşit olduğunu bilir.
5. Kültürümüzün bugünkü hale gelmesini sağlayan olay ve süreçleri kavrar ve milli bilinci oluşturan kültürel mirasımızın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini anlar.
6. Çevresinin coğrafi özelliklerini tanır ve doğal çevrenin insan yaşamını etkilediğini anlar.
7. Bilgiyi gerektiğinde farklı biçimlere sokar (harita, grafik, diyagram), bu şekillerde kullanır ve geliştirir.
8. Ekonomik anlamda ilerlemek için uluslararası ilişkilerin önemini kavrar.
9. Toplumsal düzenin sağlanması için çalışmanın gerekliliğini anlar, meslekleri öğrenir. Her mesleğin ayrı bir amaca hizmet ettiğini bilir.
10. Geçmişten gelen farklı zamanlardan kalan tarihi kanıtları sorgular, elde ettiği verilerle farklı dönemlerdeki insanların arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarır.
11. Geçmişten bugüne bilim ve teknolojiye ileriye, bu ilerlemenin gündelik yaşamı nasıl etkilediğini kavrar.

12. Bilgiye ulaşırken, bilgiyi kullanırken ve üretirken bilimsel ahlakı göz önünde bulundurması gerektiğini bilir.
13. Sosyal bilimlere ait temel kavramlar aracılığıyla birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklar.
14. Bireysel ve toplumsal problemleri çözebilmek için katılımın gerekliliğine inanır, aynı zamanda özgün fikirler sunar.
15. Tarihsel süreçte; insan hakları, demokrasi, ulusal egemenlik, laiklik gibi kavramların nasıl oluştuğunu, bu kavramların günümüzdeki önemini anlayarak günlük yaşamını demokratik kuralları gözeterek düzenler.
16. Toplumlararası ilişkilerde farklı dönem ve mekanların sosyal, kültürel, ekonomik etkileşimini inceler.
17. Toplumsal ve evrensel olaylara karşı duyarlı olur.
18. Fiziksel ve duygusal özelliklerinin; ilgi istek ve yeteneklerinin fakında olan özgür bireyler yetiştirmek (MEB, 2018).

1.6. Edebiyat Ve Eğitim İlişkisi

Edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. Her ikisi de insan ve insan topluluklarıyla ilgilenir. İnsanların yaşadıkları olaylar, çevreleriyle ilişkileri edebiyat ve eğitimin temel konularıdır. Edebiyat eserlerinin birçoğu insanları birçok yönden eğitmek amacıyla yazılmıştır. Türk edebiyatındaki birçok yazar, eserlerinde insanlara hayata nasıl yaşamaları ve nelere değer vermeleri gerektiğiyle ilgili bilgiler vermiştir. Edebiyat insana çok çeşitli duyma düşünme örnekleri sunar, yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar farklı karakter olduğunu gösterir. İnsan da bu örneklerden kendisi için en uygun olanı seçer ve benimser.

Edebiyatçı yaşadığı çağa tanıklık eder. Bu sayede edebi eserlerle geçmişte yaşanan dönemin koşullarını birçok yönden öğreniriz. Ancak geçmişte yazılan eserler günümüze uyarlanamaz. Çünkü geçmişte yazılan eserler o dönemin düşüncelerine göre şekil alır. Tabi bu durum her edebi ürün için geçerli değildir. Eserlerinde şiddet ve şavaşın karşısında durup, yetmiş iki millete eşit olarak bakan ‘Yunus Emre’nin düşünceleri bugün için de büyük bir öneme sahiptir (Kavcar, 2017)

Edebiyat; okuma, yazma, dinleme, konuşma olarak toplamda dört temel dil becerisinin gelişmesine katkı sağlar. Bunun dışında derste kullanılan uygun bir edebi ürün bu katkıların yanı sıra ders motivasyonunu arttırır. Ders ilgi çekici hale getirilmiş

olur. Edebiyat, çocuklarda bilişsel ve, duyuşsal alanların gelişmesini sağlar. Farklı gelişim alanlarına katkıda bulunmasının yanında, farklı duyu organlarına da hitap eder. Farklı duyu organlarına hitap ettiği için de akılda kalıcı hale gelir, hatırlamayı kolaylaştırır. Edebi ürünler aynı zamanda dersi eğlenceli hale getirerek, eğitim sürecini sıkıcılıktan uzaklaştırır, öğretimi zenginleştirir. Öğrencinin ilgi duyarak geçirdiği bir ders süreci, öğrenci tarafından pasif ve sıkıcı geçen bir ders sürecine göre doğal olarak daha kalıcı olacaktır. Edebi eserlerle tanışan çocuklar, hayal güçleri gelişmiş, daha yaratıcı olan çocuklar haline gelirler.

1.6.1.Çocuk ve Edebiyat

Cemil Öztürk çocuk edebiyatını; çocukların hayal, duyu, düşüncelerini geliştirmek, öğrenirken eğlenmelerini sağlamak amacıyla ile oluşturulan çocuksu bir edebiyat olarak ifade eder(Öztürk, 2014:33). Çocuk edebiyatının en belirgin özelliği çocuğa göre olmasıdır. Ancak çocuk edebiyatında sadece çocuk anlatılmaz. Yetişkinlere de hitap eden bir türdür.

Bir çocuğun eğitimi toplumun geleceği açısından oldukça önemlidir. Çocukların eğitiminde edebiyat önemli bir yere sahiptir. Edebi ürünler kültür aktarımına katkı sağlar. Büyükler küçüklere masal veya halk hikayesi anlatırken istemsiz şekilde atalarının dil, din, gelenek, göreneklerini de çocuklara aktarırlar. Yeni nesiller de bu öğeleri farkında olmadan benimser ve kendinden sonraki kuşaklara aktarır(Arıci, 2018: 21). Edebi ürünler aracılığıyla çocuklar geçmişte yaşayan kişilerin hayatlarına şahit olur, dönemin koşullarını algılar.

Geçmişte de özellikle tarih eğitiminde edebi eserlere başvurulmuştur. Örneğin islamdan önceki dönemlerde manzum eserler aracılığıyla tarih eğitimi sağlanmıştır. Aynı şekilde bu gelenek Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Özellikle destan ve efsaneler halk arasında yaşatılmış ve nesilden nesile aktarılmıştır (Demircioğlu ve Demircioğlu, 2017). Bu dönemde yazarı belli olan edebi eserlerin yanı sıra yazarı belli olmayan cenkname, menakıbname, şehname, gazavatname, battalname, zafername, fetihname gibi edebi türler de halk arasında söylenip dinlendiği yerlerde tarih eğitimine hizmet etmiştir.

Edebi ürünler aracılığıyla çocukların okuma ve anlama becerisi gelişir. Çocuklarda dil düzeyi, duyu ve düşünce dünyası, anlama ve kavrama becerileri gibi

farklı alanlarda olumlu değişimlere neden olur. Şiir, roman, hikaye, gezi yazısı, anı, biyografi gibi edebi ürünler çocuklara okuma ve anlama becerisi kazandırır. Edebiyatı günlük hayatına dahil etmiş bir çocuğun söz varlığı gelişir. Edebi ürünler sayesinde çocuk deyim, atasözü, özlü söz, ikileme gibi çeşitli zengin sözlerle karşılaşır. Ve zaman içerisinde bu zengin içerikleri benimser. Kendisi de kullanır.

Edebiyatın birçok türü çocuk eğitiminde kullanılabilir. Her bir edebi ürün çocuklarda farklı gelişim alanlarına katkıda bulunur. Örneğin masallar, çocuğun duygu ve hayal gücünü geliştirirken, diğer bir yandan iyilik- kötülük, güzel çirkin gibi kültürel ve ahlaki değerlerin de çocuğa kazandırılmasına yardımcı olur.

1.6.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Ve Edebiyat

Sosyal bilgiler çok disiplinli bir derstir. Öğretim programına göre tarih, felsefe, ekonomi, coğrafya, antropoloji, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve hukuk gibi sosyal bilim dalları ile insan hakları, demokrasi ve yurttaşlık gibi konuların bir bütün halinde öğretilmesi gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. 5. 6. ve 7. Sınıflarda öğrenim göre öğrencilerin kritik dönem olarak kastedilen yaşlarına denk gelir. Bu yaşlardaki öğrencilerde düşünme, karar verme gibi duyuşsal alandaki beceriler daha çok ön plana çıkar. Sosyal Bilimlerin disiplinlerinden yararlanılarak bu beceriler kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çiftçi, 2011).

Sosyal bilgiler dersiyle entegre edilebilecek çalışma alanlarından birisi de edebiyattır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı disiplinler arası bilgi paylaşımı sağlar. Sosyal bilgiler öğretiminde temel amaç mantıklı ve doğru karar alabilen problem çözme becerisi gelişmiş çocuklar yetiştirmektir. Bu amaçların gerçekleşebilmesi için çocukların yeteri kadar sözlü ve yazılı dil yeteneklerine sahip olması gerekir. Sosyal bilgiler konuları çocuklarda bu becerilerin geliştirilmesi adına gerekli ortamı sağlar.

Sosyal bilgiler dersinde yer alan üniteler birçok bilim dalı açısından çok yönlü olarak işlenir. Bir sosyal bilgiler öğretmeni de bu durumu göz önünde bulundurarak dersi çok yönlü olarak işlemelidir. Öğretmenler derste kullanacakları yöntem ve teknikleri, dersin hedef kazanımlarını göz önünde bulundurarak belirler ve ders sürecini buna göre şekillendirir. Pek tabi bu süreçte edebi ürünler de kullanılabilir. Pek tabi öğretmenlerin edebiyatla birleştirilmiş bir sosyal bilgiler dersini başarıyla

gerçekleştirmesi, onun konuyla ilgili yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmasına bağlıdır (Öztürk, C. 2014: 41).

Derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programında birçok noktada vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda programa göre sosyal bilgiler dersi; efsane, masal, atasözü, halk hikâyesi, destan, türkü ve şiir gibi edebi ürün türlerinden faydalanılarak edebî ürünlerle desteklenmelidir.

2005' te yayınlanan öğretim programından önce, genel olarak ezberci anlayışa göre ilerleyen ders süreci yeni programla birlikte bir değişim sürecine girmiştir. Ezber yerine düşünmeye dayalı bir sosyal bilgiler için çalışılmıştır. Öğrenci katılımının sağlandığı, bütüncül bir içeriğe sahip bir ders için kollar sıvanmış, bu doğrultuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi olarak edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi karşımıza çıkmaktadır. Gün geçtikçe artan çalışmalar sonucunda edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin, konunun öğretimine katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Edebiyat ve sosyal bilgiler arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ders kitapları çok fazla kavram içeren, salt bilgidен oluşan ezberci kitaplar olmaktan çıkarılmıştır.

Doğanay (1991), sosyal bilgiler öğretiminde edebi eserlerden nasıl yararlanılabileceği konusunda yaptığı çalışmasında edebi ürünlerin kullanımının öğretime nasıl katkı sağlayacağını açıklamış ve sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürün kullanımını 5 temel gerekçeyle ilişkilendirmişlerdir. Bunlar; İlgi, uygunluk, geniş kapsamlılık, vatandaşlık olarak sıralanmıştır. Doğanay(1991), derste edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin konunun anlaşılması ve kavramlar arası ilişkiyi daha iyi sağlamasında katkı sağlayacağını belirtmiştir. Buna ek olarak öğrenilecek kavramla öğrencinin ön bilgilerinin ilişkilendirilmesinin yeni bilgiyi edinmede kolaylık sağladığını ifade etmektedir. Öğrencilerin etkili bir vatandaş olabilmeleri için eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları gerekir. Bunu da eleştirel okuma becerisiyle kazanırlar. Bu noktada edebi ürünler eleştirel düşünme becerisini geliştirebilecek materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğanay(2004), yaptığı çeviri çalışmasının son kısmında sosyal bilgiler ile edebi ürünlerin arasında sıkı bir ilişki olduğunu, kavramsal anlamayı güçlendirdiğini belirtmiştir. Edebi ürün destekli sosyal bilgiler öğretiminin günümüzdeki yeni sosyal bilgiler anlayışını desteklediğini aktarmıştır.

Ülkemizde sosyal bilgiler dersinin öğretiminde edebi ürün kullanımını çok eski bir geçmişe sahip değildir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte edebi ürünler öğretimde kullanılan ders kitaplarında yer alan ünite sonlarındaki tarihi okuma parçalarıyla karşımıza çıkmaktadır (Ata,2000). Sosyal bilgiler dersi 1968 yılından itibaren kurumsal kimlik kazanmaya başlamıştır. 1998 yılında ise ilk defa bütüncül bakış açısına göre ele alınan bir program ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu dönemlerde hazırlanan programlarda edebi ürün kullanımına gereken ilgi ve ihtimam gösterilmemiştir(Şimşek, 2006). Edebi ürünler 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa göre ve öğrenci merkezli olarak hazırlanan yeni programla birlikte hak ettiği değeri görmeye başlamıştır (Şimşek, 2009).

Güncel sosyal bilgiler öğretim programında, program uygulanırken dikkat edilmesi gereken noktalar başlığı altında edebi ürün kullanımıyla ilgili bir maddenin yer alması dikkat çekicidir. Programa göre şiir, türkü, hikaye, masal, destan, atasözü, hatıra, gezi yazısı gibi edebi türlerin öğrenciler tarafından okunması için teşvik etmenin gerekliliğine yer verilmiştir. Aynı zamanda bazı kazanımlar öğrencilere aktarılırken, şiir, öykü, destan, hikaye gibi edebi ürünlerle desteklenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Örneğin 4. Sınıf 3. üniteye yere alan “yaşadığı yer ve etrafındaki yer şekilleri ve bu yerin nüfus özellikleri hakkında çıkarımlar ortaya koyar” kazanımının açıklama kısmında, kazanım işlenirken edebi ürünlerden yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Aynı şekilde programa göre 6. Sınıf kültür ve miras ünitesinde yer alan “ Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin siyasi, ekonomik, kültürel, coğrafi özellikleriyle ilgili çıkarımlar yapar” kazanımı işlenirken yazıt, destan gibi edebi ürünlere yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bir diğer örnek ise çalışma konumuz olan 7. Sınıf seviyesindeki kazanımlarla ilgilidir. 7.sınıf ‘Kültür ve Miras’ ünitesinde yer alan son kazanımda öğrencinin “Osmanlı kültür, sanat, ve estetik anlayışına örnekler vermesi istenmektedir. Bu amaçla da öğrencilere bu kazanım aktarılırken yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerine yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda bir başka öğrenme alanı olan etkin vatandaşlıkta öğrencinin Türkçeyi doğru ve güzel kullanması için özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Tüm bu örneklerden de anlaşıldığı üzere yeni program öğrenciyi derste aktif kılacak materyallere yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Hiç kuşkusuz bu materyallerden birisi de edebi ürünlerdir. Bu ürünlerin öğrenim sürecinde

kullanılması öğrencilerin duyuşsal davranış özelliklerini büyük oranda arttırdığı gözlemlenmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Edebi metinler sadece Türkçe yada edebiyat gibi bir dersle sınırlandırılmamalıdır. Asıl amacı etkili, iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi, bu amacı gerçekleştirebilmek için yine aynı amaçlara sahip olan edebiyatla ilişkilendirilebilir. Demir ve Akengin (2014), sosyal bilgilerin amaçları ve edebiyat ürünlerinin öğrencilerde bıraktığı etki arasında oldukça fazla bir ilişki bulunduğunu belirtmektedir. Oruç (2009) ise; Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde mutlaka edebi ürünlerle desteklenmesi gerektiğini savunur. Ona göre edebi ürünler, sosyal bilgiler dersinde kullanılması gereken en temel materyallerdir.

Edebi ürünlerden faydalanılarak işlenen bir sosyal bilgiler dersinde öğrenci, günümüz ve geçmiş arasında bağ kuracak, günümüz ve geçmiş arasında karşılaştırmalar yaparak benzerlik ve farklıları görecek, böylece zaman içindeki sürekliliği veya değişimi ayırt edecektir (Otluoğlu, 2001'den aktaran Beldağ ve Aktaş,2016, 955).

Sözlü ve yazılı edebi ürünlerin okullardaki kültür aktarımının temel öğeleri olduğunu belirten Nelson ve Nelson (1999), edebi ürünler kullanılarak öğrencilere yeni bilgiler ve değerler kazandırmanın özellikle tarih konularının öğretilmesi sırasında geçmiş dönemlerden beri bilinen bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir (Otluoğlu, 2001'den aktaran Beldağ ve Aktaş, 2016, 955). Öğretim ortamında edebi ürünlerin etkili bir şekilde kullanılması, öğrencilerin analiz, farklı bakış açısı edinme, analiz yapma, yorumlama, anlama, empati kurma gibi becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu becerilerin yanı sıra öğrenciler, milli ve evrensel değerleri de kazanmaktadır (Beldağ ve Aktaş, 2016: 955). Edebi ürünler insanın iç dünyasına hitap eder böylece; öğrencilerde iyilik, sevgi, dostluk, saygı, affetme, hoşgörü, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük gibi temel duygular gelişmiş olur (Otluoğlu 2001'den aktaran Beldağ ve Aktaş, 2016,957). Türkçe'nin etkili ve güzel bir şekilde kullanıldığı edebi ürünler, hem toplumun kültürel değerlerini yansıtır hem de insanın duygularına hitap edip onların gelişmesine katkı sağlar (Beldağ ve Aktaş, 2016).

Öztürk (2003), edebiyat ve eğitim arasında sıkı bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Edebi ürünler, öğrenciye birden çok deneyim sağlayacak öğrenme ortamları oluşturur. Edebi ürünler aracılığıyla öğrenciler, temel değerleri öğrenebilir,

aynı zamanda birçok beceri edinebilir. Aynı zamanda öğretim sürecinde edebi ürünlerin kullanılması öğrenci katılımını arttırır, böylece etkin öğrenme ortamları oluşmaktadır. Bu durum öğrenmenin kalıcı olmasını sağlar aynı zamanda derse ilgiyi arttırır (Çiftçi, 2011).

Edebi ürünler aracılığıyla sosyal bilgiler dersinde birçok öğrenme gerçekleşebilmektedir. Çocuklar edebi ürünler ile kendilerini başkalarıyla karşılaştırabilir, empati kurabilir, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların yaşama şekillerini öğrenir, yeni kavramlar öğrenir, okuma becerisi gelişir (Sağlamer, 1980).

Sever (1998), öğrencinin edebi metinler ile kurulan iletişim sayesinde duyarlılık oluşumu sağlandığını ifade etmektedir. Aynı zamanda kültürel bilinçlenmenin oluşumunda edebi ürünlerin katkı sağladığı belirtmektedir.

Demokratik kültür ortamının oluşmasına etki eden davranışların, yaşatılarak, hissettirilerek kazandırılmasını sağlayan bir süreç olarak tanımlanan edebiyat; bütü toplumlarda kültürel kimlik oluşumunda olumlu bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeri, 2000'den aktaran Çiftçi, 2011, 16).

Yukarıda yer alan bilgilere dayanarak, sosyal bilgiler ve edebiyat arasındaki ilişki büyük önem ifade etmektedir. Çiftçi(2011)'ye göre sosyal bilgiler dersinde milli duyguları yansıtan, kültürel değerlere önem veren, yaşanan toplumun tarihi ve coğrafyası hakkında gerçekçi bilgiler veren, edebi eserler kullanılmalı ve bu eserlerden mümkün olduğunca yararlanılmalıdır (Çiftçi, 2011).

1.7.1. Sosyal Bilgiler ve Ders kitapları

Ders kitapları: Milli eğitim programına uygun olarak hazırlanan eğitim materyalleridir. Ders kitapları hazırlanırken amaç; programda yer alan bilgi, değer, becerileri öğrencilere kazandırabilmesidir. 2005 yılında ortaya çıkarılan sosyal bilgiler programı yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak oluşturulmuştur. Doğal olarak ders kitapları da bu yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Bu yaklaşımda öğrencinin derse aktif katılımı hedeflendiği için davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan önceki ders kitaplarında olduğu gibi salt bilgi yer almaz. Öğrencinin önceden öğrendiklerini anımsamasını sağlayan, tanımların neler olabileceğini hissettiren, öğrencinin kişisel olarak yeni bir şeyler ortaya çıkarmasını sağlayan bir içerik oluşturulmuştur (Altun, 2013).

Konunun başında da değindiğimiz gibi edebiyat da sosyal bilgiler de insanı konu edinir. Bu ortak noktanın yanı sıra edebi ürünler, soyut konuları somutlaştırır, öğrencinin derse karşı ilgisini ve motivasyonunu artırır; eleştirel düşünme, empati kurma gibi düşünme becerilerini geliştirir; sevgi, vatanseverlik, saygı gibi değerleri öğrencilere aşılar. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde edebiyat ve edebi ürünler tercih edilir ve ders kitaplarında edebi ürünlere yer verilir.

Sosyal bilgiler dersi birçok soyut kavramın bir arada bulunduğu bir derstir. Yapılandırmacı anlayışla hazırlanan bir ders sürecinde öğretmen, bir yandan derse olabildiğince sıkıcılıktan uzak tutmaya çalışırken bir yandan öğrenciye kazandırılacak soyut kavramların öğretilmesi için farklı materyallere başvurur. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında yer alan edebi ürünler; derse konsantrasyon, öğrenmede kalıcılığın sağlanması gibi birden çok amaca hizmet etmektedir. 2005 yılında yayınlanan yeni programdan sonra ders kitapları da yenilenmiştir. Bu kitaplar hem içerik hem de biçimsel olarak birçok değişikliğe uğramıştır. Yeni kitaplarda görsel nitelik artırılmış böylece öğrencilerin dikkati çekilmeye çalışılmıştır.

Sıkıcı, ezbere dayalı bir ders kitabı öğrenci tarafından ilgiyle okunacak bir kitap olmaktan uzaklaşır. Bu nedenle öğrencinin ilgisini çekecek içeriklerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda McGowan ve Guzetti, ders kitabında birçok kavram yer aldığını bu kavramların sadece tanımlarla öğrencilere aktarılmaya çalışılmasının konunun kavranmasına engel olduğunu belirtmektedir

Ders kitapları, öğretim programında yer alan amaç ve hedeflere ulaşmak, programda yer alan değer ve becerileri öğrencilere ulaştırmak amacıyla derslerde okutulan bir materyaldir(Doğan Y. Ve Torun, F. 2018:1).

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan en önemli materyallerden birisi ders kitaplarıdır. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımı çok eski bir geçmişe sahip değildir. Edebi ürünler cumhuriyetin ilk yıllarında ders kitaplarının ünite sonlarında bulunan ‘tarihi okuma parçaları’ olarak karşımıza çıkmıştır (Ata, 2000). Sonrasında, sosyal bilgilerin ülkemizde kurumsallaşmaya başladığı 1968 yılında hazırlanan programda ve bütüncül açıdan yaklaşılın 1998 yılında hazırlanan programda hak ettiği değeri görememiştir(Şimşek 2006). Ancak 2004 yılında yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan yeni programda edebi ürünler hak ettiği itibara

kavuşmuştur(Şimşek 2006). Yeni programda, programın uygulanma aşamasıyla ilgili açıklamalar kısmında yer alan iki maddede edebi ürün kullanımıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu maddelere göre edebi ürün ve yazılı materyallere yer verilerek sosyal bilgiler ve edebiyat kaynaştırılmalıdır. Bir başka maddede ise öğretmen; ders konularını sevdiiren roman, hikaye, hatıra, fıkra, tarihi roman, şiir ve gezi yazısı gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmesi gerektiğine yer verilmiştir.(MEB 2018).Ayrıca, öğretim programı genelinde 4,5,6,7.sınıflar olmak üzere toplam 10 kazanımda edebi türler ve nasıl kullanılması gerektiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Konuyla ilgili 4. Sınıf programında 2, 5.sınıf programında 4, 6. Sınıf programında 3, 7.sınıf programında ise 1 kazanım bulunmaktadır(Işık, 2011).

2004 yılında yayınlanmaya başlayan, yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanmış yeni ders kitapları önceki dönemlerde okutulan ders kitaplarına göre hemen her açıdan değişim göstermiştir. İçerik, hazırlık ve değerlendirme soruları, görsel unsurlar değişmiştir. Konular, aynı zamanda konuların sunum tarzı da değişime uğramıştır. Bu değişim 2004 yılında hazırlanan yeni öğretim programından kaynaklanmaktadır (Oruç, 2009).

Yeni sosyal bilgiler öğretim programına göre oluşturulan ders kitaplarındaki en büyük farklılık sunum şekillerinden kaynaklanmaktadır. Yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan bu kitaplarda düz ve bilgi aktaran metinlere oldukça az yer verilmiştir. Bu yaklaşımda doğrudan bilgi aktarılmaz, çeşitli kurgular kullanılır. Bu doğrultuda hazırlanan yeni kitaplarda konular işlenirken birbirinden farklı kurgular kullanılmıştır(Oruç,2009).

Öğretim programı yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenledikten sonra ders kitaplarının da bu anlayışa göre değiştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ders kitapları hazırlanırken düz metinler veya doğrudan bilgi veren bilgilerin olmaması gerekmektedir(Oruç, 2009). 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelediğinde bu hususa dikkat edildiği görülmektedir. İncelenen ders kitabında, olabildiğince salt bilgiden oluşan düz metinlerden uzak durulmuştur. Bilgiler çeşitli etkinlikler yada edebi ürünler aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Ders kitabı için hazırlanan hikayeler aracılığıyla verilmek istenen bilgilerin öğrencilere aktarılması amaçlanmıştır. Hazırlanan bu hikayelerin kahramanları genellikle öğretmen ve öğrencilerdir.

1.7.1 Ders Kitaplarında Edebi Ürün Kullanımı

Günümüzde sosyal bilgiler öğretmenlerinin pek çoğu derslerinde yazılı materyallere yer vermektedir. Bunlardan başlıcası ders kitaplarıdır. İyi bir ders kitabı öğrencilerin başka edebi ürünlerle iletişime geçmesine zemin hazırlar.

Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımını çok eski bir geçmişe sahip değildir. Edebi ürünler cumhuriyetin ilk yıllarında ders kitaplarının ünite sonlarında bulunan ‘tarihi okuma parçaları’ olarak karşımıza çıkmıştır (Ata, 2000). Sonrasında, sosyal bilgilerin ülkemizde kurumsallaşmaya başladığı 1968 yılında hazırlanan programda ve bütüncül açıdan yaklaşılın 1998 yılında hazırlanan programda hak ettiği değeri görememiştir(Şimşek, 2006). Ancak 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan yeni programda edebi ürünler hak ettiği itibara kavuşmuştur(Şimşek 2009). Yeni programda, programın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar kısmında yer alan iki maddede edebi ürün kullanımıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu maddelere göre edebi ürün ve yazılı materyallere yer verilerek sosyal bilgiler ve edebiyat kaynaştırılmalıdır. Bir başka maddede ise öğretmen; ders konularını sevdiiren roman, hikaye, tarihi roman, şiir, hatıra fıkra ve gezi yazısı gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmesi gerektiğine yer verilmiştir. (Meb, 2018). Ayrıca, öğretim programı genelinde 4,5,6,7.sınıflar olmak üzere toplam 10 kazanımda edebi türler ve nasıl kullanılması gerektiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Konuyla ilgili 4. Sınıf programında 2, 5.sınıf programında 4, 6. Sınıf programında 3, 7.sınıf programında ise 1 kazanım bulunmaktadır(Işık ve diğ., 2011).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan hemen hemen her konu işlenirken edebi ürünlere yer verilmiştir. Edebi ürünler kullanıldığı için bu kitaplar içerik açısından zenginleşmiştir. Oruç, sosyal bilgiler öğretiminin yanı sıra, öğretimin gerçekleştirilmesinde kullanılacak ders kitaplarında da edebi ürünlere yer verilmesi gerektiğinin son derece önemli olduğunu belirtmektedir.

Derslerde kullanılan ders kitaplarının hazırlanmasında yapılandırmacı yaklaşım ilkelerine uyulmaktadır. Dolayısıyla bu kitaplarda doğrudan bilgi aktaran düz metinlere yer verilemez. Yeni hazırlanan 4,5,6,7.sınıf ders kitaplarında mümkün olduğunca bu metinlere yer verilmemiştir. Bilgiler aktarılırken edebi ürünler kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle öğrenci, öğretmen veya başka bir kişinin ağzından

anlatılan hikâyelere yer verilmiş aynı zamanda yine bu kişilerin anlattıkları anılar kullanılmıştır.

2005 yılından itibaren sosyal bilgiler ders kitaplarında önemli değişimler yaşanmıştır. Yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan ders kitaplarında doğrudan bilgi sunan, tanımlamalarla dolu uzun cümlelere yer verilmez. Aksine öğrenciye deneyim kazandıracak ortamlara zemin hazırlayan, öğrencinin bireysel anlam yaratma çabasını destekleyen metinlere ve etkinliklere yer verilmektedir (Kabapınar, 2019).

Kabapınar konuyla ilgili olarak Ezberci anlayışa dayanan davranışçı ders kitaplarıyla yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanmış ders kitaplarının özelliklerini karşılaştırdığı tablo aşağıdaki gibidir.

Davranışçı öğrenme anlayışı temelinde hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının genel özellikleri

- Ders kitabının yazarı herşeyin belirleyicisidir.
- Ders kitabına bilgi hakimdir.
- Ezbere dayalı bir kitaptır.
- Değer yargıları tektir.
- Kitaptaki görseller dekoratif amaçlıdır.
- Değerlendirme sürecinde bilgi düzeyinin ölçülmesi hedeflenir.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının genel özellikleri

- Ders kitabı yazarı öğrenme ortamını hazırlayan kişidir.
- Kitap bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlar
- Çoklu bakış açlarına yer verilir.
- Farklı değer yargılarına yer verilir.
- Görsel öğelere yorum sürecinde yer verilir
- Ölçme ve değerlendirme sürecinde bilgi ve becerilerin ölçülmesi hedeflenir.

(Kabapınar, 2019, 55).

Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Tablo 4: Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu

Edebi Ürün	Sayfa Sayıları
Hikaye	14,18,28,64,68,70,74,117,118,135,153,158,218
Biyografi	38,66,135,136,137,140,141,185
Otobiyografi	36,37,39,40,43,44,45,46,47,54,58,59
Türkü	74
Seyahatname	82,83,84,85,86,87,88,89,91
Gezi Yazısı	101,104
Şiir	116,152
Özlü Söz	14,128,134
Siyasetname	184

Tablo 1' de İlkokul 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında edebi metinlerin kullanım durumu yer almaktadır.

Tablo 5: 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünler

Edebi ürün	Adet
Hikâye	13
Biyografi	8
Otobiyografi	12
Türkü	1
Seyahatname	9
Gezi yazısı	2
Şiir	2
Özlü söz	3
Siyasetname	1
Toplam	51

Bu tabloya göre 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 51 defa edebi ürün kullanıldığı tespit edilmiştir. Edebi ürünlerden hikaye 13 defa, biyografi 8 defa, otobiyografi 12 defa, türkü 1 defa, seyahatname 9 defa, gezi yazısı 2 defa, şiir 2 defa, özlü söz 3 defa, siyasetname 1 defa kullanılmıştır. Buna göre 13 defa kullanılarak ders kitabında en çok tekrar edebi ürün türü hikaye olmuştur. Bu edebi ürünü sırasıyla otobiyografi, seyahatname, biyografi takip etmektedir. En az kullanılan edebi ürünler ise özlü söz, türkü, gezi yazısı ve şiir olmuştur.

Tablo 6: 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin ünitelere/öğrenme alanlarına göre dağılımı

ÜNİTE	EDEBİ ÜRÜN
İletişim ve insan ilişkileri	Hikaye (3), Özlü söz (1)
Türk tarihinde yolculuk	Hikaye (4), Otobiyografi (12), Biyografi 2), Türkü (1), Seyahatname (9)
Ülkemizde nüfus	Hikaye (2), Özlü Söz (1) Gezi Yazısı (2), Şiir (1)
Zaman içinde bilim	Biyografi (16)
Ekonomi ve sosyal hayat	Türkü (1) Roman (1) Hikaye (2)
Yaşayan demokrasi	Siyasetname (1) Biyografi (2)
Ülkeler arası köprüler	Hikaye (1)

Tablo 2' de 7. Sınıf ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin ünite/ öğrenme alanlarına göre dağılımı incelenmiştir. Bu tabloya göre iletişim ve insan ilişkiler ünitesinde edebi ürün olarak en çok hikaye tercih edilmiştir. Hikaye dışında özlü söz kullanılan diğer bir edebi üründür. Türk tarihinde yolculuk ünitesinde konunun öğretimi için birçok edebi ürün kullanılmıştır. Kullanılan edebi ürünler; Hikaye, otobiyografi, biyografi, türkü, seyahatname olarak tespit edilmiştir. En sık tekrarlanan edebi ürün türü ise otobiyografi olmuştur. Bu edebi ürünü sırasıyla seyahatname, hikaye, biyografi ve türkü takip etmiştir. Bu üniteye kazandırılmak istenen konular genellikle dönemin kahramanlarının ağzından anlatılmaya çalışılmış, bu durum

otobiyografinin daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur. Ülkemizde nüfus ünitesinde hikaye ve gezi yazısı eşit olarak tercih edilmiştir. Özlü söz ve şiir tercih edilen diğer edebi ürünlerdir. Zaman içinde bilim ünitesinde ise tek edebi ürün olarak biyografi çıkmaktadır. Günümüz bilimsel birikiminin oluşmasında rolü olarak önemli kişilerin hayatları kısa biyografiler aracılığıyla öğrencilere aktarılmıştır. Ekonomi ve sosyal hayat, yaşayan demokrasi, ülkeler arası köprüler ünitelerinde tercih edilen edebi ürünler ise; türkü, roman, hikaye, siyasetname, biyografi olmuştur.

2.YÖNTEM

2.1.Araştırmanın amacı

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerle ilgili öğretmen görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

2.2.Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi ‘‘Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerle ilgili Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?’’ biçiminde oluşturulmuştur.

2.2.1.Alt problemler

1-Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarında yer edinmiş edebi ürünlerin, estetik ölçülerini yeterli ve anlaşılır bulunmasına ilişkin fikirleri nelerdir?

2-Sosyal bilgiler öğretmenlerinin herhangi bir Sosyal Bilgiler konusuna yansıtılmış olan edebi eseri, ders sürecine nasıl aktarıyor?

3-Sosyal Bilgiler öğretmenleri ders kitabı haricinde ikincil bir kaynak olarak edebi ürün kullanıyor mu?

4-Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri hakkında neler düşünüyor?

5-Sosyal Bilgiler öğretmenleri derste edebi ürünleri ne sıklıkla kullanıyor?

6-Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre derslerde kullanılan hangi edebi ürün, öğrencilerdeki geri dönüt oranını arttırmakta yardımcı oluyor?

7-Sosyal Bilgiler öğretmenleri ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerin, konunun öğreticiliğini etkileyeceğini düşünüyor mu?

8-Sosyal Bilgiler öğretmenleri edebi ürünlerin derslerde kullanmanın milli benlik oluşturma ve değerleri yaşatma konusundaki devamlılığı hakkında ne düşünüyor?

9- Sosyal Bilgiler öğretmenleri ders kitaplarındaki teorik bilgiler ile edebi ürünlerin sentezini yeterli buluyor mu?

2.3.Araştırmanın Sayıtları

Araştırma bulgularının etkili bir şekilde çözümlenmesi ve yorumlanması amacıyla;

1. Araştırma için seçilen örneklem evreni temsil edeceği düşünülmektedir.
2. Araştırmada kullanılacak olan veri toplama aracının, amaca hizmet ettiği düşünülmektedir.
3. Araştırmaya katılan katılımcıların görüşme formundaki sorulara içtenlikle ve objektif cevaplar verdikleri düşünülmektedir.
4. Alan yazından elde edilen bilgilerin çalışmanın geçerliliği konusunda nesnel ve yeterli olduğu varsayılmıştır.

2.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bir araştırmada sınırlılıklar araştırmadaki problem, amaç, yöntem veya araştırmacının karşılaştığı diğer zorluluklardan dolayı oluşur. Bu duruma ek olarak araştırmayı yapan kişinin bilgi, beceri ve imkanlarının kısıtlı olması da araştırma sınırlılık katabilir.

Bu araştırma;

1. Araştırma örneklemini İstanbul ilinde görev yapan toplam 13 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle sınırlıdır
2. Araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılı 7. Sınıf ders kitabıyla sınırlıdır.
3. Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla elde edilen verilerle sınırlıdır.
4. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçme araçlarının ölçme gücü ile sınırlıdır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi metin kullanımıyla ilgili öğretmen görüşlerini belirlemeyi hedefleyen bu araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasıyla oluşturulmuştur. Durum çalışması tek bir olay veya durumun derinlemesine incelendiği, sistematik olarak verilerin elde edildiği ve elde edilen verilerin gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir (Davey, 1991'den aktaran Subaşı ve Okumuş, 2017). Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürün kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri detaylı olarak betimlenmeye çalışılmıştır.

2.5.Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim öğretim döneminde görev yapan Sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. İstanbul ilinde Eyüp ve Esenler ilçelerinde görev yapan 13 Sosyal Bilgiler öğretmeni seçilmiştir. Araştırmaya 13 Sosyal Bilgiler öğretmeni katılmıştır. Bu öğretmenlerin 7'si kadın, 6 'sı erkektir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden mesleki deneyim süresi 1-5 arası olan 7 kişi, 6-10 yıl arası olan 4 kişi ve 20+ yıl olan 2 kişi bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 13 Eğitim Fakültesi mezunudur. Eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin tamamı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü mezunudur

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler 01.09.2021 tarihinde başlamış,15.09.2021 tarihinde sona ermiştir.

2.6.Veri toplama araçları

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu formda veri toplama aracı olarak 8 adet açık uçlu soru yer almaktadır. İlgili alan incelenerek hazırlanan form 4 uzman görüşüne (3 Sosyal Bilgiler, 1 Edebiyat) sunulmuştur.

2.7.Verilerin toplanması

Araştırmada nitel yöntemine uygun olarak araştırmacı tarafından oluşturulan ve açık uçlu soruları içeren “ Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Bu görüşme türünde, araştırmacıya önceden hazırlanan bir dizi soru rehberlik etmektedir. Görüşme formu hazırlama sürecinde 3 sosyal bilgiler uzmanından destek alınmıştır. Hazırlanan sorular tez danışmanı, farklı akademisyenlerle ve alan uzmanı öğretmenler tarafından incelenmiştir. Uzmanların görüşleri doğrultusunda sorular düzenlenmiş ve son haline getirilmiştir. Görüşme formunu oluşturan sorular araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde ve özelden genele doğru bir anlam dizgisine göre düzenlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun tercih edilme nedeni bu formun yarısının yapılandırılmış olmasıdır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda görüşülen kişinin vereceği cevaplara göre görüşmenin şekillendirilebilmektedir. Çalışma gönüllü öğretmenler ile yapılmıştır. Görüşmeler katılımcı öğretmenler tarafından belirlenen zaman aralıklarında, görüşmenin sağlıklı ilerleyebileceği ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Verilerin doğruluğu için görüşmeler kaydı altına

alınmıştır. Ses kayıt cihazı yardımıyla elde edilen veriler aslına uygun olarak Microsoft Word programı aracılığıyla yazıya geçirilmiştir. Görüşme formu 8 sorudan ve bu görüşmenin devamı niteliğinde sondalardan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu EK-1 ' de verilmiştir.

2.8.Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler yazıya aktarıldıktan sonra betimsel analize tabi tutulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ifadelerindeki kavramlar, verdikleri örneklerde söylemek istedikleri araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Farklı sorulardan elde edilen aynı kodlar araştırma sürecindeki bir diğer basamak olduğundan aynı tema altında toplanmıştır. Elde edilen veriler kodlanmıştır. Verilen örnek katılımcı söylemleri, katılımcıların isimleri kullanılmadan, kendilerine verilen kod numaraları ile belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders kitaplarıyla ilgili görüşlerine ait veriler yer almıştır. Yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “*Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerle ilgili görüşleriniz nelerdir?*” sorusu yönlendirilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler istatistik haline getirilmiş ve tabloluşturulmuştur.

Aşağıda katılımcı öğretmenlerden yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilen verilerin analizi neticesinde meydana çıkan bulgular yer almaktadır. Araştırmanın alt problemlerine göre elde edilen bulgular şu şekildedir.

- 1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumu.
- 2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığı.
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığı.
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandığı.
5. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkıları.
6. Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisi.

7. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisi.
8. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitimine katkısı.

3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumuna ilişkin bulgular

Öğretmenlerin görüşleri ham veri olarak verildikten sonra 2 ayrı kategori altında ele alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanma durumu aşağıdaki gibidir.

Tablo 7: Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünleri kullanma durumu

Kategoriler	Katılımcılar
Kullanıyorum	K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K11, K13
Kullanmıyorum	K2, K10
Toplam	13

Sosyal Bilgiler öğretmenleri araştırmanın bu sorusuna kullanıyorum (11), kullanmıyorum (2), şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun edebi ürünleri derslerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin bu görüşleri derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili önem arz etmektedir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

Katılımcı 1: Konuyla ilgili olduğunda edebi ürünlere başvuruyorum. Edebi ürünler dersi zenginleştiriyor. Sosyal bilgiler tarih ağırlıklı bir ders olduğu için geçmişe dair bilgilere yer verirken edebi ürünlerden faydalaniyorum. Çünkü toplumda yaşanan olayların etkilerini o dönemde oluşturulan birçok eserden anlayabiliriz. O dönemde yapılan bir halı, kilimde bile dönemin koşullarını anlatan, hissettiren şeyler çıkıyor karşımıza. Keza edebi ürünler de bunlardan biri. Edebi ürünler aslında özellikle tarihsel olayların aktarılmasında çok faydalı. Dönemin şartlarını bu metinlerden anlayabiliyorsun. Mesela Atatürk'ün gençliğe hitabesi yaşanan dönemin şartlarını çok net ifade ediyor bize. Yada istiklal marşı dönemin şartlarını, insanları psikolojine kadar bize aktarıyor. Aslında bunlar bizi motive edecek şeyler.

K.2: Genellikle tarihle ilgili konuların öğretimi sırasında kullanıyorum. Kültür ve miras öğrenme alanında. Bazı noktalarda da coğrafya ile ilgili konularda kullanıyorum.

K.3: Çok fazla edebi ürün kullanmıyorum. Ders kitabında da çok fazla edebi ürün kullanılmıyor. Yeri geldikçe kullanmaya çalışıyorum. Çocukların ilgisini çekmek amacıyla kullanıyorum. Hikâye ve şiir destan öykü gibi edebi ürünleri daha sık kullanıyorum”. Yeni programa göre sosyal bilgiler dersi daha öğrenciyi aktive eden öğrenci katılımını önemseyen bir ders haline geldi. Ders kitapları da aynı şekilde öğrencinin derse katılımını arttıracak etkinliklere yer veren bir materyal haline getirildi. Daha çok öncesinde öğretmen ağırlıklı bir süreç işleniyordu. Yeni programla ön hazırlık çalışmaları sonrasındaki etkinlik çalışmalarıyla, öğrenciye yönlendirilen sorularla öğrenci konunun içinde daha aktif tutulmaya çalışılıyor. Öğretmen rehber ve koordinasyonu sağlayan kişi olarak rol oynamakta. Ders kitaplarında da etkinliklere edebi ürünlere daha fazla yer verildi.

K.4: Edebi ürünlerle ilgili belirli bir plana göre ilerlemiyorum, konunun içeriğine göre tercih ediyorum.

K.5: Sosyal bilgilerin özellikle bazı konuları edebi ürün kullanmaya oldukça müsait. Örneğin 7. Sınıfın iletişimle ilgili olan ünitesinde çocukların empati kurmalarını sağlamak amacıyla konuya giriş yaparken Orhan Veli'nin ağaçlar şiirini kullanarak başlıyorum. Böylece ağaçların duygularını, doğanın canlı ve cansız varlıklarla bir bütün olduğunu fark ettirmiş oluyorum. Kültür ve miras öğrenme alanında ise hikaye öykü destanlara seyahatnamelere yer veriyorum daha çok tarihi öğretmek için salt anlatım yerine bu gibi edebi ürünleri kullanmak işimizi çok daha kolaylaştırıyor. Bu öğrenme alanında özellikle seyahatnameleri tercih ediyorum. Bu sayede hem kültürümüzü öğreniyorlar hem oradaki bilim insanlarının hayatlarına şahit olması açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Dönem sonuna doğru gelen bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında ise yoğunlukla çizgi roman kullanıyorum. Derse giriş yaparken karikatürlere yer veriyorum. Motivasyon sağlanması ve öğrencileri derse katabilmek noktasında bana destek oluyor.

K.6: Kapsamı çok geniş bir ders ara ara kullanıyorum. Konunun içeriğine göre değişiyor. Özellikle tarih konularında daha sık kullanıyorum. Coğrafya gibi bazı konular edebi ürünleri kullanmaya çok müsait değil.

K.7: Tarih ağırlık bir ders. Bu da öğretmenin ön planda olması gereken bir ders haline gelmiş oluyor bu nedenle çocukların ilgisini çekmek için edebi ürünlere başvurmak gerekiyor, yoksa çocuklar bir noktadan sonra kopuyor. Özellikle tarih ağırlıklı konularda kullanıyorum. Vatandaşlık konularında da tercih ediyorum.

K.8:En fazla 1 2 ve 4. Ünitelerde daha fazla değiniliyor edebi ürünlere. Tarihi konularda çok daha fazla ağırlık veriliyor. özellikle bu konularda biyografi tercih ediliyor. Padişahları anlatırken biyografi ve hikayelere yer veriliyor ama bence yeterli değil. Bu nokta da ben kendim destekliyorum edebi ürünlerle mesela bir yavuz sultan selimi anlatırken Sina çölünü nasıl geçtiğini anlatıyorum, yada neden küpe taktığını. Derse gelmeden önce hazırlanıp konuyla ilgili yeri geldiğinde bir şiir bir hikaye romandan bir kesit yada bir türkü getiriyorum.

K9: Tarih ağırlık bir ders. Bu da öğretmenin ön planda olması gereken bir ders haline gelmiş oluyor bu nedenle çocukların ilgisini çekmek için edebi ürünlere başvurmak gerekiyor. Yoksa çocuklar bir noktadan sonra kopuyor. Özellikle tarih ağırlıklı

konularda kullanıyorum. Bazen edebi ürünler sayesinde çocuk kendini bir tarihi şahsiyetle eşleştiriyor Vatandaşlık konularında da tercih ediyorum". Sosyal bilgiler çok disiplinli bir ders aynı zamanda hayatın içinden bir ders. Bu açıdan edebi ürünler sosyal hayata hazırlaması bakımından bu dersi destekler. Derse karşı motivasyonu arttırmak amacıyla kullanıyorum. Edebi ürünleri kullandığımda öğrencilerin daha çok ilgisini çekiyor.

Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürün kullanma durumu 7 farklı şekilde ifade etmiştir. Edebi ürünlerin en çok tarihle ilgili konuların öğretimi sırasında kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünleri en çok çocukların ilgisini çekebilmek, öğrencileri derste aktif tutabilmek amacıyla kullanmışlardır (Tablo 11). Aşağıdaki tabloda sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinden edebi ürünleri kullanma durumuyla ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 8: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumu

Ders zenginleştirmek	K1
Tarihle ilgili konularda	K1,K2, K5, K6, K7, K8, K12, K13
Dönem koşullarını aktarabilmek	K1
Çocukların ilgisini çekmek	K3, K7, K9, K10
Öğrencileri derste aktif tutabilmek	K3, K5, K11
Empati kurdurmak	K5
Vatandaşlık konularında	K7

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri farklı nedenlere dayanarak derslerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Bu durum sosyal bilgilere öğretmenlerinin derste edebi ürün kullanımıyla ilgili birbirinden farklı görüşler belirtmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bazı öğretmenlerin çeşitli nedenlere dayanarak derslerinde çok fazla edebi ürün tercih etmedikleri tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri kullanma nedenlerini en fazla tarihi konuları öğretmek (8), çocukların ilgisini çekebilmek (4), öğrencileri derste aktif tutabilmek (3) olarak ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanma gerekçelerini farklı şekillerde ifade etmeleri derse zenginlik katması açısından önemlidir. Öğretmenler edebi ürünlerin derslerde kullanılmasını olumlu görüşlerle ifade ettikleri görülmektedir.

3.2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular

Araştırmanın ikinci sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “ *Sosyal bilgilere dersinde edebi ürünleri nasıl kullanıyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya yönelik görüşlerine Tablo ‘ de yer verilmiştir:

Tablo 9: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular

Anlatarak	K1 K2 K3 K11
Önceden hazırladığım edebi metinleri çocuklara okutarak	K2 K3 K9
	K2 K3 K4 K5
Ödev vererek	K9
Kitap tavsiye ederek	K6, K12
Slayt aracılığıyla	K4
Kitap analiz ederek	K4
Ders kitabında adı geçen edebi ürünleri öğrencilerle birlikte yorumlayarak	K5, K8, K11,K13
İnternette göstererek	K8

Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerde edebi ürünleri birçok farklı yöntem ile kullanmaktadırlar. Öğretmenlerden bazıları ders kitabı aracılığıyla (4) bazı öğretmenlerimiz önceden hazırlayıp getirdikleri öğrencilere okutarak (3), bazıları ödev vererek (5), edebi ürünleri derste kullandıklarını ifade etmektedirler.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl kullandığına ilişkin sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 “*Anlatarak, öğrencilere yayın tavsiye ediyorum, Youtube’ dan çok fazla videoya maruz kalıyoruz, iyisi var kötüsü var. Olabildiğince zararlı olanlardan uzak tutmaya çalışıyoruz. Doğru kaynağa ulaşmasını sağlamaya çalışıyorum. Eskiden bu kadar çok materyale sahip değildik. Yeni öğretim programına geçtiğimizde materyal sıkıntısı çekiyordum. O dönemlerden kalma materyallerim var onları da kullanıyorum. Tüm bunlar derste çeşitliliğin artmasına neden oluyor. Ders daha renkli hale geliyor*”.

K.2 “*Konuyla ilgili bildiğim şiirleri okuyorum, yada konuyla ilgili bir hikaye anlatıyorum. Mesela baharat yolunu çocuklara anlatırken Turgut Uyar’ın bir şiiri var onu okuyorum. Çocukların ilgisini çekebilmek için yada konunun önemini çocuklara hissettirebilmek için. Bunun dışında çocuklara ödev veriyorum. Bu konuyla ilgili bir şiir var mı gibi? Yada bu şiir şarkı haline getirilmiş mi?*”.

K.3 “Edebi ürünleri derse aktarımın konuya göre değişiyor. Bazen ben anlatıyorum bazen çocuklara okutuyorum yada ödev vererek derste kullanıyoruz. Verdiğim ödevle ilgili sınıfta konuşuyoruz. Seyyahlar yada Osmanlı tarihi konularında şeyh edebali 'yle ilgili hikayelere yer veririm. Osmanlı kültürüyle hikayeler anılar biyografiler kullanıyorum”.

K.4 “Edebi ürünleri derse aktarım şekli yine konuya göre değişiyor bazen konuyla ilgili hazır slaytlar oluyor onları kullanıyorum mesela destanlardan bazı kesitler yer alıyor bunlarda. Bunları birlikte okuyoruz. Sonra konuyla ilgili konuşuyoruz. Dönem koşullarıyla ilgili çıkarımda bulunmaya çalışıyoruz. Bazen çocuklara ödev veriyorum. Konumuza göre çocuklara ödev veriyorum. Konuyla ilgili hikayeleri araştırıyoruz. Mesela konumuz türkülerle ilgili olduğundan çocuklar türkülerin ortaya çıkış hikayelerini araştırmaları için ödev veriyorum”.

K.5 “Edebi ürünleri derste şu şekilde kullanıyorum mesela altıncı sınıf konularından Türk tarihine giriş Anadolu medeniyetleri konusunda destanlardan çok fazla yararlanıyorum. Uygurlardan oğuz kağandan bahsederken. Bazen konuyla ilgili ödev veriyorum. Bu destanları araştırmalarını küçük bir bölümünü bizimle paylaşmalarını okuduktan sonra yorumlamalarını sağlıyorum. Böylece çocuk aktif olarak derse katılmış da oluyor. Bu sırada mümkünse eğer haritayla birlikte ilerleyip buldukları coğrafyanın özelliklerini o dönemin koşullarını, bu insanların bu destanları yazarken ki amaçlarının neler olduğunu anlamaya çalışıyoruz. 7.sınıf seviyesinde diğer seviyelere oranla müfredatın yoğunluğundan dolayı biraz daha kısıtlı kalıyorum”.

K.6 “Derse bazen bir şiirle başlıyorum. Eski Türk edebiyatını kullanmaya çalışıyorum. Bunlar tarihin içinden bilgiler barındırdığı için sıklıkla yer vermeye çalışıyorum. Mesela bir kurtuluş savaşını anlatırken Halide Edip'in eserlerine mutlaka yer veriyorum. Bunlardan bahsediyorum. Bu kitapları tavsiye ediyorum. O dönemin koşullarını hissetsinler diye derse bu şekilde giriş yapmayı tercih ediyorum”.

K.9 “Ders kitabında yer alan edebi metinleri okuyup bu konu hakkında konuşuyoruz. Mesela 7. Sınıf ders kitabında otobiyografilere sık sık yer veriliyor. Çocuklara bunları okutup empati kurmalarını sağlıyorum. Bazen ben dışarıdan hikaye getirip okuyorum çocuklara. Yada drama yaptırıyorum”

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevaplara göre derslerinde edebi ürünleri farklı şekillerde kullandığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerden bazıları edebi ürünlerle ilgili ödevler vermeyi tercih etmiştir (5). Bazı öğretmenlerimiz ise ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğrencilerle birlikte yorumlayarak (4) derslerinde edebi ürünleri kullanmıştır. Bunun dışında derslerde edebi ürünler; öğretmenler tarafından önceden hazırlanan edebi ürünlerin derse getirilmesi, konuyla ilgili kitap tavsiyeleri yapılarak, slayt kullanılarak, roman, hikaye gibi kitapların analizleri yapılarak, akıllı tahta aracılığıyla internetteki edebi ürünler gösterilerek kullanılmıştır.

3.3.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığına ilişkin bulgular ve yorumu

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığına ilişkin bulgular sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 *“Daha çok ders öncesinde ödevlendirme yaparak öğrencinin en azında bir kere okuyup gelmesini sağlamaya çalışıyorum. Sonrasında konuyu birlikte ilerletiyoruz. Hazırlık soruları eşliğinde konuya giriş yapıyoruz. Pekiştirme sürecinde kendi getirdiğim materyalleri kullanıyorum, yada dersin monotonlaşmaya başladığı zamanlarda dersi daha etkili hale getirmek için kullanıyorum edebi ürünleri”.*

K.2 *“Ders kitaplarında yer alan edebi ürünleri mutlaka kullanıyorum. Öğrencilerle birlikte okuruz ve o metinle ilgili sohbet ederiz”.*

K.3 *“Kitapta yer alan edebi ürünleri mutlaka kullanıyorum. Yedinci sınıf ders kitaplarındaki edebi ürünler 6 ya nispeten daha az. Biraz daha etkinlik ağırlıklı bir kitap. Yeni programa göre sosyal bilgiler dersi daha öğrenciyi aktive eden öğrenci katılımını önemseyen bir ders haline geldi. Ders kitapları da aynı şekilde öğrencinin derse katılımını arttıracak etkinliklere yer veren bir materyal haline getirildi. Daha çok öncesinde öğretmen ağırlıklı bir süreç işleniyordu. Yeni programla ön hazırlık çalışmaları sonrasındaki etkinlik çalışmalarıyla, öğrenciye yönlendirilen sorularla öğrenci konunun içinde daha aktif tutulmaya çalışılıyor. Öğretmen rehber ve koordinasyonu sağlayan kişi olarak rol oynamakta”.*

K. 4 *“Ders kitabındaki edebi ürünleri takip ediyorum. Konuya göre tercih ettiğim edebi ürün türü değişiyor”.*

K. 5 *“Ders kitabında yer alan edebi ürünleri okuyarak okuduktan sonra anlamlandırarak okuduğumuzun şeyin ne olduğunu ne anlatmak istediğini ne amaçla yazıldığını sorgulamaya çalışıyorum. Bu şekilde sorularla ilerlediğimizde çocuk konuyu anlamlandırmış oluyor”.*

K.6 *“Ben çok fazla kitabı kullanan bir öğretmen değilim. Daha çok kendim anlatıyorum gerekli noktaları not aldırıyorum. Kitap genel olarak uzun yazılardan oluşan bilgiler barındırdığı için öğrencilerin çok dikkatini çekmiyor”.*

K.7 *“Ders kitabında yer alan edebi metinleri okuyup bu konu hakkında konuşuyoruz. Mesela 7. Sınıf ders kitabında otobiyografilere sık sık yer veriliyor. Çocuklara bunları okutup empati kurmalarını sağlıyorum. Bazen ben dışarıdan hikâye getirip okuyorum çocuklara. Yada drama yaptırıyorum”.*

K. 8 *“Ders kitabındaki edebi ürünleri şu şekilde aktarıyorum. İlk önce konuyu öğreniyoruz sonrasında ben konuyla ilgili şiir türkü fıkra gibi edebi ürünleri sözel olarak anlatıyorum okuyorum”.*

K9 *Ders kitabını edebi ürünler açısından yeterli bulmuyorum. Ders kitabındaki edebi ürünleri çocuklarla okuyoruz konuyla ilgili görüşlerimizi ifade ediyoruz.*

3.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin bulgular ve yorumu

Tablo 10: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin bulgular

	K1 K4 K7
Ders kitabını yetersiz buluyorum	K8
Ders kitabındaki edebi metinler öğrencilerin ilgisini çekmiyor	K1
Ders kitabında öğrencileri edebi ürünlere yönlendirecek bölümler yeterli değil	K4
Önceden getirdiğim bir kitaptan alıntılar yapıyorum	K2
Çocuklara roman tavsiye ederim	K2 K8
Belirli gün ve haftalarda şiir okutuyorum	K3
Orhan Veli'nin eserleri	K5
Aşık Veysel'in eserleri	K8
Neşet Ertaş'ın türküleri	K5
Nizamülmülk' ün Siyasetnamesi	K8

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazıları ders kitaplarını yetersiz bulduklarını (4), bu nedenle derslerinde ders kitabı haricinde farklı yöntemlerle edebi ürünleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler işledikleri konuya göre roman tavsiye ettiklerini(2) yada önceden hazırlanarak getirdikleri edebi ürünleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde siyasetname, hikaye, öykü, şiir, türkü gibi edebi ürünleri kullandıklarını, kullanacakları edebi ürün türünün ise işlenen konuya göre belirlendiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler genel olarak derslerinde Aşık Veysel, Neşet Ertaş gibi ozanların eserlerine yer verdiklerini belirtmişlerdir.

K.1 “*Ders kitabındaki edebi ürünleri yetersiz buluyorum. Örneğin, Orhan bey kendi dönemindeki olayları kendi ağzından anlatan bir metin var karşımda şuan. Tamam dönemle ilgili bilgi ediniliyor. Ama bu metin dersi etkili hale getirmek için yeterli değil yada ilgi çekecek bir metin değil. Bende bu konuyu daha etkili hale getirmek için konuyla ilgili yerleri önceden yaptığım gezi fotoğraflarından faydalanarak anlatıyorum*”.

K.2 “Ders kitabı haricinde edebi ürünleri kullanıyorum. Mesela Tarık Buğra'nın Osmancık adlı kitabını getiririm derse konuyla ilgili alıntılar yaparım kitaptan. Konuyla ilgili roman tavsiye ederim. Ders kitaplarını edebi ürünler açısından yeterli bulmuyorum”.

K.3 “Ders kitabı haricinde edebi ürün kullanıyorum. Belirli gün ve haftalarda şiir kullanıyorum. Mesela Çanakkale şehitlerini anma haftasında şiir okuruz. Atatürk'le ilgili haftalarda şiir okuruz”.

K.4 “Sadece ders kitabındaki edebi ürünlere bağlı kalmıyoruz. Mesela metin Özdamarların eğlenceli tarih serisi var. Bazen dersi bu metinler ile yürütüyoruz. Mesela Barbaros Hayrettin paşayla ilgili bir kitap var, konusu geldiğinde bu kitabı çocuklara ödev veriyorum. Kitapla ilgili çocuklarla konuşuyoruz. Kitabı analiz ediyoruz. Yada nutuktan kesitler veriyorum bazen. Ders kitaplarını edebi ürünler açısından tam olarak yeterli bulmuyorum. Mesela aklıma gelenlerden örnek vereyim, türkülerin ortaya çıkış hikayelerine yer verilmiş ama türkü çok fazla rastladığımız bir edebi ürün türü değil. Bunun dışında ders kitabında öğrencileri edebi ürünlere yönlendiren kısımlar çok fazla değil. Bu ancak öğretmene bağlı olarak değişebiliyor”.

K.5 “Ders kitabı haricinde edebi ürünleri kullanım durumu derste kullandığım destanlar ders kitabında adı geçenler üzerine oluyor. Destan hikaye şiir romanlarda belirli ürünleri beğenip kullanıyorum. Kitapta adı geçen edebi ürünleri ayrıntılandırıyorum. Oğuz kağan destanına geldiğimizde sorgulamalarını sağlamak amacıyla çeşitli sorular yönlendirerek bunları araştırmalarını istiyorum. Onun haricinde kullandığım edebi ürünler ise Orhan Veli'nin eserleri aşık Veysel Neşet Ertaş'ın türküleri. Bu türküleri birlikte dinliyoruz sözlerindeki anlamları bulmaya çalışıyoruz. Anadolu'daki tarım ve hayvancılığı anlatırken büyük kolaylık sağlıyordu bana”.

K.7 “Ders kitabı haricinde edebi ürün kullanıyorum. Çünkü bazen bu konuda ders kitapları yetersiz kalıyor”.

K.8 Toprakla ilgili konuya geldiğimiz Aşık Veysel'e değiniyorum. Bir türküsünü açıp dinletebiliyorum. Nizamülmülk'ün siyasetnamesini götürüyorum derse içeriğini anlatıyorum Ders kitabına tam olarak bağlı kalmıyorum çünkü sınırlı olduğunu düşünüyorum bu noktada öğretmenin donanımı işin içine giriyor. Kitapta yer verilen özlü sözleri birlikte yorumluyoruz. Ders öncesinde hazırlık yaparak gidiyorum. Ders

kitabı haricinde çok müfredatın dışına çıkmadan kitap tavsiye derim. Sınıf ortamına herşeyi getirmek çok mümkün olmuyor ama internet üzerinde gösteriyorum konuyla ilgili böyle bir eser var.

K9 Ders kitabı haricinde edebi ürün kullanıyorum. Çünkü bazen bu konuda ders kitapları yetersiz kalıyor”. Ders kitabı haricinde edebi ürünleri internet siteleri aracılığıyla derste kullanıyorum. Edebi ürünleri önceden hazırlanarak derse getiriyorum. Fotokopi hazırlıyorum. Öğrencilere dağıtıyorum. Bazen ben okuyorum bazen onlar okuyor birbirimizi takip ediyoruz. Sonra da konuyla ilgili konuşuyoruz. Fotokopi dağıtmamın amacı daha sonra da çocukların tekrar okuyabilmesini sağlamak. Yeri geldiğinde konuyla ilgili kitap tavsiye ediyorum.

3.5.Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 “Edebi ürünler çocukların farklı bakış açısı edinmesine katkı sağlıyor. Çok yönlü düşünebilme becerisi kazanıyor. Kültürel anlamda zenginliğin farkına varmasını sağlıyor”.

K.2 “Çocuklarda okuma alışkanlığı olmadığından tavsiye ettiğim kitaplar pek faydalı olmuyor. Bir de artık eskiye nazaran çok fazla kaynak var kimisi yararlı kimisi zararlı genellikle çocuklar daha dikkat çekici olduğu için içerik açısından pek fayda sağlamayan yayınlara yöneliyorlar”.

K.3 “Her çocuk farklı öğreniyor.her çocuğun anlama şekli farklı. Hikayeler yaşanmış olaylar üzerinden konuyu anlattığımda bazı çocukların daha çok ilgisini çekiyor. Konuyu merak edip daha fazla araştırmak istiyorlar. Dersi bu şekilde işlediğimde daha çok sevdiklerini söylüyorlar. Dersi bu şekilde işlediğimde derse katılım daha fazla oluyor. Konuyu daha iyi anladıklarını ifade ediyorlar. Konu ilgilerini çekip merak ettikleri için daha fazla araştırma yapıyorlar bu da konuya tam anlamıyla hakim olmalarını sağlıyor. Buna bağlı olarak kendilerini güvenleri artıyor. Derse katılım artıyor.

Ama bazı sınava odaklı öğrenciler direkt sonuca ulaşmak istiyorlar. Lgs onlar için çok daha fazla önemli. Özellikle 7.sınıftan itibaren bir sınav süreci başlıyor. Onlar akademik bilgiye yönelik bir ders süreci tercih ediyorlar. Dolayısıyla edebi ürünler onların ilgisini çeken materyaller değil. Böyle durumlarda çocuklara dersin sadece sınavdan ibaret olmadığını hatırlıyorum. Bunların bizim kültürümüz olduğunu, bu şekilde genel kültürümüze katkı sağladığını belirtiyorum.

Farklı zeka tiplerinin olduğu bir ortamda edebi türler çeşitlilik yaratması bakımından faydalı. Her konuda sınıftaki her çocuğa hitap etmemiz mümkün olmuyor. Yeri geldikçe bu şekilde tüm çocuklara dokunmaya çalışıyoruz. Hayal gücü gelişmiş çocuklarda çok daha fazla etkili oluyor. Çocuk anlattığımız hikayenin içine giriyor. Yeri geliyor hikayenin kahramanını oluyor. Kendini o karakterle bağdaştırıyor. Bu da konunun kalıcı olması sağlıyor”.

K.4 “Çocuklar edebi ürünlerle ders işlendiğinde konuyu daha ilgi çekici buluyor. Bazen türkülerin hikayelerini anlatıyoruz sonra açıyoruz türküyü dinliyoruz böyle olunca ders daha eğlenceli oluyor. Derse motivasyon artmış oluyor. Çocuk merak ediyor. Hiç dersle ilgisi olmayan bir çocuk bile derse ilgi duymaya başlıyor. Mesela sınıfta bir hikaye okunurken çocuk merak ediyor acaba hikayenin sonunda ne olacak diyor. Monoton bir şekilde düz anlatım yöntemine göre edebi ürünlerle ilişkilendirilmiş bir derste konunun anlaşılabilirliği da artıyor. Mesela türküyü okurken herhangi birşey hissettirmiyor ama türkünün hikayesini anlattıktan çocuk daha iyi odaklanıyor derse. O türkünün ardında bir hikaye olduğunu anlıyor. Kültürümüzü oluşturan öğeleri anlıyor. Edebi ürünlerin sayısı ve çeşidinin artırılması derse olan ilginin artmasına neden olacağını düşünüyorum. Derste bir hikaye anlattığımda ilgisi olmayan bir çocuk bile derse katılıyor kendisi de konuyla ilgili bir hikaye anlatıyor yada sorular soruyor”.

K.5 “Edebi ürünler çocukların araştırma güdüsünü artırıyor. Daha çok sevgi saygı çalışmak değerlerini sosyal olarak öğrenmelerine imkan tanıyor. Merak duygusu uyandırıyor. Aynı zamanda öğrencilerin birbirinden öğrenmesine imkan tanıyan bir öğrenme alanı oluşturuyorum. Araştırma öğrenme Türkçeyi doğru ve güzel kullanma dinleme dinlediğini anlayabilme noktasında öğrenciye katkı sağlıyor. Bu nedenle edebi ürünler verilmek istenenin en kısa sürede öğrencilere aktarmada etkili bir

materyal olarak karşımıza çıkıyor. Bunlar öğrencilerde izler bırakıyor ve bu sayede kalıcı olmuş oluyor”.

K.6 “Edebi ürünler derse katılımı arttırıyor. Çocuğun heyecanlanmasını sağlıyor. Kendine güvenerek anlatmak istediği şeyi ifade ediyor”.

K.7 “Edebi ürünler konunun öğrenciler tarafından içselleştirilmesi noktasında önemli materyaller. Düz bir anlatımda konuyu anlamlandıramıyor. Bazı çocuklar leblebiyi anlıyor ama bazıları için farklı yöntemlere başvurmak gerekiyor. Bu noktada edebi ürünler oldukça önemli. Reform konusunu anlatırken çocuklar bazı noktaları tam olarak olarak kafalarında oturtamıyorlar. Halk neden bu kadar baskı karşısında sessiz kalmış diyorlar. Bu noktada önlerine bu konuyla ilgili metinler koyduğumda bu durumun ardında yatan sebepleri daha iyi anlamlandırabiliyorlar”.

K.8 “Edebi ürünlerin kullanılması öğrencilerin çok ilgisini çekiyor. Olayları anlatırken hikayeleştirerek anlatmak çok ilgilerini çekiyor”.

K9 Çocukların farklı duyguları hissedebilmesi çok yönlü düşünmesini sağlaması açısından önemli materyaller .Öğrencilerin rahatlamasını sağlıyor aslında onlar için ders içerisinde bir mola gibi. Çünkü sadece bilgi aktardığınızda çocuk için hm sıkıcı hem de yorucu bir hal alıyor ders. Çocukların ders katılımları artıyor edebi ürünler sayesinde hissettikleri şeyleri ifade etmek istiyorlar motivasyonları artıyor.

3.6.Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin bulgular

Tablo 11: Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin bulgular

Farklı bakış açısı edinmesine katkı sağlıyor	K1 K5
Çok yönlü düşünebilme becerisi kazandırıyor	K1
Kültürel zenginliğimizin farkına varmasını sağlıyor	K1 K4
Farklı zeka türlerine hitap ediyor	K1 K3 K4 K7
Çocukların derse karşı ilgisini çekiyor	K1 K3 K4 K5 K6 K8
Merak duygusu uyandırıyor	K3 K4 K5
Araştırma güdüsünü arttırıyor	K5

Kendine güvenleri artıyor	K3 K6
Çocukların derse karşı motivasyonları artıyor	K4 K6
Dersi daha iyi anlıyorlar	K4
Çocukların birbirinden öğrenmesine imkan tanıyor	K5
Türkçeyi doğru ve güzel kullanma	K5
Dinlediğini anlayabilme	K5
Çocukların konuyu derinlemesine öğrenmesine katkı sağlıyor	K1

3.7.Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisine ilişkin bulgular

K.1 “İlgisi olan öğrencinin üzerinde faydası oluyor. Çocuğu yönlendiriyorum. Derinlemesine öğrenmesine katkı sağlıyor. Hatta benim bilmediğim güncel yayınları söylüyorlar birlikte takip ediyoruz. Edebi metinlerde yer alan olayları dersle bağdaştırmaya çalışıyorlar. Farklı zeka gruplarına hitap etmesi adına destek veren materyaller. Çocuğun derse ilgi çekmesine katkı sağlıyor. Tabi bu durum derse ilgi duyan edebi metin okumayı seven çocuklarda daha etkili oluyor. Diğer öğrenciler için aynı durum geçerli değil. Çanakkale savaşı sırasında konuyla ilgili bir şiir okuyorum. Ama onları çok etkilemiyor. Anlık bir dikkat çekiyor evet ama sonrasında etkisi kalıcı olmuyor. Ama günümüzdeki çocuklar çok fazla dış faktöre maruz kalıyor. Edebi ürünler onlar için yeterli dikkat çekicilikte değil artık. Onların videoları var, youtube’ u var. Göçle ilgili bir türkü dinlettirdim çocuklara. Çocuklar hocam biz türkü mü dinleyeceğiz derste diyorlar. Bu bizim işimize sınavda yaramayacak diye düşünüyorlar. Belirli bir çizgi var, onun dışına çıkmak istemiyorlar. Özellikle yedinci sınıftan itibaren bu durumla karşılaşıyoruz”.

K.4 “ Bir Çanakkale savaşını anlatırken seyit onbaşının hayat hikayesini anlattığımda yada bir Çanakkale türküsünü dinlettiğimde dersle bağlantısı kopmuş bir öğrenciyi tekrar derse katabiliyorum. Derse katılım noktasında edebi ürünlerin kullanılmasını kesinlikle destekliyorum. Farklı farklı zeka türlerine hitap edebilmek açısından da edebi ürünlerin kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Kimi görsel zekaya sahiptir kimi işitsel zekaya sahiptir. Mesela bir öğretmen arkadaşım vardı konuyla ilgili şarkı yazıyordu. Öğrenciler o şarkıyı ezberleyerek hem eğleniyorlardı hem konuyu öğreniyorlardı bu sayede görerek öğrenemeyen öğrenci de öğrenmiş oluyordu. Edebi

ürünlerin kullanılması farklı zeka türlerine hitap etmek açısından çok önemli tabi ki. Dersi bu şekilde işlediğimizde yeni konuya geçtiğimizde bile çocuk tekrar aynı dersi işlemek istiyordu. Tabi ki burada tek sıkıntı müfredatı yetiştirmek konusunda sıkıntı yaşanabiliyor. Tabi bunu dengelemek gerekiyor”.

K.5 “Derse katılımına etkisi edebi ürünler ders kitabında farklı yazı stili ve puntoyla yer verildiğinden çocuğun kitapta direkt ilgisini çekiyor. Oradaki hikayenin ardını merak ediyorlar. Onlar için gizemli bir hal alıyor. Çocuğa farklı açılardan bakabilme noktasında destek oluyor. .Çocuk bir duruma farklı açılardan bakmayı öğrendiğinde ise bunu zamanla kendi hayatına da aktarıyor. Bir duruma farklı farklı açılardan bakarak ilerleyebilmeyi öğreniyor. Kültür ve miras ünitesinde tarih konularına ilgi duymayan bir öğrencinin bile edebi ürünler sayesinde derse ilımlı bakabildiğini görüyorum. Öğrenmede dersi sevmesi ve ilgi duymasında önemli yer tutuyor”.

3.8. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisine ilişkin bulgular

K.1 “Günümüzde öğrencilerin bakış açısı artık daha farklı. Derste ki konulara bu benim işime sınavda yarar mı diye bakıyorlar. 7. Sınıf ders kitabında yer alan edebi ürünler dersi etkili hale getirmek için tek aşına yeterli değil. Ders kitabı bence daha dikkat çekici olmalı. Ulaşmak istenilen amaca hizmet eden bir kitap değil. Tabi ki yeni programdan önceki kitaplara nazaran çok daha iyi. En azından kuru metin kullanılmıyor”.

K.3” Kalıcılığa etkisi oluyor tabi ki mesela şöyle örnek vereyim. Konuyla ilgili bir destandan bahsediyorum. Bunun dışında verilmesi gereken bilgileri de aktarıyorum. Ertesi hafta çocuğun aklında anlattığım destan kalmış oluyor. Bunu derse ilgisi olmayan çocuklarda bile görüyorum”.

K. 5 “Konunun öğreticiliğine katkısı: Edebi ürünler güncel değil kalıcı olan materyaller olarak karşımıza çıkıyor. Destanlar şiirler dil öğretimine, sosyal bilgilerin temeli olan birçok sosyal bilimin barındıran eserler. Sanattan edebiyata tarihe disiplinler arası bir yaklaşımla öğrenmelerini sağlıyor. Tarih psikoloji coğrafya ekonomi arkeoloji gibi birçok alanda çocuğun kendine dair unsurlar bulmasını sağlıyor edebiyat”.

K.6 “Sosyal bilgiler hayatın içinden bir ders çocuklar. Sınav içinde faydalı. Okuduğunu anlama noktasında. Ders kitapları belirli bir sayfa sayısına bağlı

kalındığından dönemin koşullarını anlatmada yetersiz kalıyor. Bunu çocuklara aktarabilmek için edebi ürün kullanılabilir. Edebi ürünler konuyu anlamlandırmada başvurulması gereken yapıtlar ezbere işlenmiş bir derse kıyasıyla edebi ürünlerin kullanıldığı bir ders çok daha fazla kalıcı oluyor”.

K.7 “Çocuklar merak ettiği zaman derse daha çok katlıyor edebi ürünler bunu sağlıyor. Bazen bir hikaye anlattığımda dersle hiç ilgisi olmayan bir çocuğun haftalar sonra bunu bana anlatıyor kalıcılık noktasında edebi ürünler önemli”.

K. 9 “Edebi ürünler konunun öğrenciler tarafından içselleştirilmesi noktasında önemli materyaller. Düz bir anlatımda konuyu anlamlandıramıyor”. Çocuk bir yaşayarak öğrendiğinde onu unutmaya zor oluyor. edebi ürünler bunu sağlıyor

Bilgileri direkt vermek yerine edebi ürünler aracılığıyla verdiğimizde çocuk hem verilmek istenen bilgiyi öğreniyor hem de eğlenceli bir süreç geçirmiş oluyor. Mesela bir Çanakkale savaşıyla ilgili bir hikaye anlattığımda çocuk olayı kafasında hayal etmeye çalışıyor, yaşıyor bundan dolayı da daha kalıcı oluyor tabi ki çocuklar için. Sınavlarda da bunu etkisini görebiliyorum. Sadece anlatarak işlediğim bir derse göre daha kalıcı olduğunu görüyorum. Çocuk sınavda konuyla ilgili bahsettiğim bir edebi ürünü hatırlamış oluyor mesela.

3.9.Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitimine katkısına ilişkin bulgular

K.1 “Bence sağlıyor. Geçmişten gelen bazı değerlerimiz var. Mesela seyahatnamelerde bazı değerlere vurgu yapılıyor. Bu çocuğun unuttuğu yada bilmediği bir değeri tekrar hatırlamasını sağlıyor. Geçmiş yaşam tarzını öğreniyor. Zaman içinde uğradığımız değişimi fark ediyor. Farklı kültürlerden etkilendiğimizi fark ediyor. Yada bazı değerlerimizin geçmişte de aynı olduğunu şuanda da hala yaşattığımızı kısacası zaman içindeki sürekliliği fark ediyor. Mesela misafirperverlik. Günümüzde hala yaşattığımız değerlerimizden biri. Geçmişle günümüz arasında bir bağ kurmasına destek veriyor”.

K.2 “Artık değerler eğitime önem verildiğini düşünmüyorum. Edebi ürünlere dikkat etmedikleri için bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Çocuk yeterli önem verdiğinde evet bir katkısı olabilir. Verilmek istenilen değerler süreç içerisinde gizil öğrenmeyle öğrencilere aktarılıyor”.

K.3 ” Evet katkı sağlar. Öyküler hikayeler destanlar seyyahların yazıları geçmişini anlatıyor. Bunlar sayesinde kültürümüz gelenek göreneklerimize manevi değerlerimiz yaşantı şekilleri ile ilgili birçok veri elde ediyoruz. Günümüzde çok farklı dış uyaranlara maruz kalan çocuklar için edebi ürünler aracılığıyla bildiği şeyleri hatırlar bilmediklerini öğrenir. Geçmişle kültürle birlikte büyür. Edebi ürünler sayesinde geçmişteki değerler kültürel öğeleri hangilerinin devam ettiğini hangilerinin bittiğini fark eder. Özellikle İstanbul’da şehir ortamında büyüyen bir çocuk birçok gelenekten kopuk büyüyor”.

K.4 “Sosyal bilgiler dersi, değerler eğitimi noktasında merkeze oturtulması gereken bir ders aslında. Sosyal bilgiler dersine hayatın merkezinde olduğundan değerlerimizi aktarmada bize yardımcı olabilecek en temel ders. Verilmek istenen değerle ilgili edebi ürünler tavsiye edilebilir. Ya da veya bu edebi ürünler bu derste kullanılabilir. Mesela yardımlaşmayla ilgili bununla ilgili hikayelere yer verilebilir. Kültürümüzde olan uygulamalar öğrencilere hikayeleştirilerek aktarılabilir. Mesela sadaka taşı uygulamasıyla ilgili hikayelerden bahsediyoruz. Öğrenciler kültürümüzde bu değerlerin nasıl yaşatıldığını fark ediyor. Bu sayede konuya daha fazla hakim olmasına destek oluyor. Kültürümüzü daha iyi anlamasını sağlıyor”.

K.5 : “Edebi ürünler bizim geçmişimize dair bilgiler veriyor. Hepsi bize bizi anlatıyor. Ve bizim dilimizi anlatıyor. Bizim çocuklarımızın en temel problemi okuduğunu anlayamama. Kendi dilini anlayamayan bir nesil var. Bunun asıl nedeni kendi öz benliğinden uzaklaşması. Edebi ürünler birçok deneyim edinmemizi sağlıyor. Verilmek istenen bilgiler hem doğrudan hem de bilinçaltına işliyor”.

K.7 : “Sosyal bilgiler dersinin temel amacı bu ülkenin değerlerini benimsemiş etkin bir vatandaş yetiştirmek bu noktada edebi ürünler katkı sağlıyor tabii ki”.

K9 Değerler eğitimi noktasında şöyle düşünüyorum ders kitabı içerisinde yer alan bilgiler belirli bir bakış açısına göre şekillenmiş bunun sonucunda ortaya çıkan bilgiler. Ama edebi ürünler geçmişle ilgili bir bilgi verilmek istendiğinde o dönemi farklı bir kişinin gözünden görebilmemizi sağlıyor. Sosyal bilgiler teorik bilgilerden çok kaybetmeye yüz tuttuğumuz değerlerimizi çocuklarımıza aktarmak için edebi ürünler kullanılabilir.

Tablo 12: Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitimine katkısına ilişkin bulgular

Seyahatnameler, hikayeler, destanlar geçmiş hakkında bilgi veriyor.	K1, K3
Zaman içerisindeki değişimi fark ediyor.	K1, K3
Farklı kültürlerden etkilendiğimizi fark ediyor.	K1
Zaman içerisindeki sürekliliği fark ediyor.	K1, K3, K4
Geçmişle günümüz arasında bağ kurmamızı sağlıyor.	K1,K9
Edebi ürünler sayesinde değerler gizil bir şekilde öğrencilere aktarılıyor	K2, K5
Edebi ürünler ile kültürümüz gelenek göreneklerimiz hakkında bilgi ediniyoruz.	K3,K4,K5
Sosyal bilgiler değerler eğitimi konusunda en önemli ders	K4,K7

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 Sonuçlar

Bu çalışmada 7. Sınıf ders kitabında yer alan edebi ürünlerle ilgili öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürün kullanma durumu, derslerinde edebi ürünleri nasıl kullandığı, ders kitabındaki edebi ürünleri derslerde nasıl kullanıldığı, ders kitabı haricinde edebi ürünlerin kullanılma durumu, derste edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri, değerler eğitimine katkısı gibi yönler araştırılmıştır. Bu konularla ilgili öğretmenlerin görüş ve düşüncelerinin tespitine ilişkin inceleme yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenmeyi olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerimizden birçoğu derslerinde edebi ürünlere sıklıkla başvurduklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi müfredatının yoğun olmasından dolayı çok fazla etkinlik ve materyal kullanmaya fırsat olmadığını bu nedenle edebi ürünleri sıklıkla kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin edebi ürünleri derslerinde genel olarak öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonlarını arttırmak, derste öğrencileri aktif tutabilmek gibi amaçlarla kullandığı tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde mutlaka ders kitabına göre ilerdiklerini, kitapta yer alan edebi ürünlere mutlaka derslerinde yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Ders kitabında yer alan edebi ürünler dışında önceden hazırlayıp getirdikleri edebi ürünleri de derslerinde kullandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin ders kitabı haricinde edebi ürün kullanma durumunu tespit etmek amacıyla sorulan soruya göre öğretmenler tarafından ders kitabında yer alan

edebi ürünlerin yetersiz görüldüğü tespit edilmiştir. Bu nedenle tespit edilen bu eksikliğin giderilebilmesi adına önceden hazırlanan edebi ürünlerin de ders sürecinde kullanıldığı belirlenmiştir. Ders kitabı haricinde öğretmenlerin derslerinde Türk edebiyatında önemli yer edinmiş şairlerin eserlerine yer verdiği görülmüştür. Aynı zamanda Neşet Ertaş, Aşık Veysel gibi Türk tarihinin en önemli halk ozanlarının eserlerini derste aktif olarak kullandıkları belirlenmiştir.

Kitapta en çok karşılaşılan edebi türün hikaye olduğu tespit edilmiştir. Dersin kazanımlarını öğrencilere aktarmada büyük oranda etkili olduğu yorumu yapılmıştır. Bu durumun yanı sıra ders kitabında şiir türünün çok sık kullanılmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerimiz bu konudaki eksikliğini kendileri de süreçte çeşitli eklemeler yaparak tamamladıklarını ifade etmektedirler.

Yapılan çalışmada öğretmenler tarafından ders kitabında yer alan edebi ürünlerin derste kullanılması öğrenciler için birçok olumlu katkı sağlamaktadır. Edebi ürünlerin öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonunu etkilediği belirlenmiştir. Öğrencilerin düz anlatım yöntemiyle geçen bir derse kıyasla daha eğlenceli bir ders geçirdiği öğretmenler tarafından ifade edilmektedir. Aynı zamanda öğrencilerde merak duygusu uyandırdığından, öğrencileri araştırmaya sevk eden bir materyal olduğu görülmüştür. Derste edebi ürün kullanımı sınıfta bulunan farklı zeka tiplerine sahip öğrencilere hitap etmesi açısından önemli olduğu tespit edilen detaylardan biridir. Aynı zamanda öğrencilerin çok yönlü düşünebilmesini sağlamada tercih edilebilecek materyallerden biri olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra edebi ürünlerin derslerde kullanılması kültürel zenginliğimizin farkına varma, Türkçeyi doğru ve güzel kullanma, dinlediğini anlayabilme gibi önemli kazanımların öğrencilere aktarılmasında etkili olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın 7. alt sorusunda konunun öğreticiliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla verilen cevaplar doğrultusunda 7. Sınıf ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine katkıda bulunduğunu, edebi ürünlerle desteklenen bir ders sürecinin öğrencide daha fazla etki yarattığını bu nedenle daha kalıcı olduğu tespit edilmiştir. Ders kitabındaki edebi ürünlerin kullanıldığı bir derste öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonları arttığından öğrencide iz bıraktığı belirlenmiştir.

Öğretmenlerimiz öğrencilerin ilgi duyduğu bir derste derse katılım arttığından edebi ürünlerin kullanılmasının önem arz ettiğini ifade etmektedirler.

Araştırmanın son alt problemine, öğretmenler tarafından verilen yanıtlar arasında büyük oranda tutarlılık görülmektedir. Araştırma sürecinde yapılan görüşmeler sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin kullanılması öğrenciler tarafından geçmişten günümüze yaşanan sürekliliğin yada değişimin fark edilmesine katkı sağladığı belirlenmiştir. Farklı kültürlerle girdiğimiz etkileşim sonucunda kültürümüzde yaşanan zaman içerisindeki değişimlerin öğrenciler tarafından fark edilmesine etki ettiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda öğretmenlerimiz sosyal bilgiler dersinin değerlerimizin öğrencilere aktarılması için en önemli derslerden birisi olduğunu, derste kullanılan edebi ürünlerle de bu değerleri öğrencilere gizil bir şekilde aktarmanın mümkün olduğunu ifade etmişlerdir.

4.2 Tartışma

Bu bölümde ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerle ilgili öğretmenlerden alınan cevaplara göre elde edilen sonuçlar tartışılmıştır.

İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretiminde araç olarak sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin kullanılmasıyla ilgili öğretmenler görüşlerine başvurulmuş, araç olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerimiz ders kitabında yer alan edebi ürünlerin öğrenmeyi olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Elde edilen verilere göre öğretmenler tarafından, ders kitabından yer alan edebi ürünlerin öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonunu arttırdığı düşünüldüğü tespit edilmiştir. Ders kitabında yer alan edebi ürünlerin kullanılması, düz metinlere kıyasla daha ilgi ve dikkat çekici olduğundan öğrencilerde merak duygusunun uyanmasına neden olduğundan ders de onlar için ilgi çekici hale gelmiş olabilir.

Otluoğlu'nun 2001 yılında yaptığı çalışmada ilköğretim okulu 5.sınıf düzeyinde yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya yönelik etkisini araştırmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir; yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanıldığı sosyal bilgiler öğretiminde, öğrenciler klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, ilgi çekme, farkına varma, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış

özellikleri ve bilişsel yeterlilikler bakımından kendilerini daha yeterli gördükleri belirlenmiştir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde konuyla ilgili öğrencilerin olumlu görüşler belirttiği görülmektedir. Öğrencilerden alınan cevaplar ise şu şekildedir; “Daha çok hoşlandım”, “Daha çok istek duydum”, “Kendimi daha rahat hissettim”, “Daha çok ilgimi çekti”.

Beldağ ve Aktaş (2016)’ ın yaptığı çalışmada öğretmenler ve öğretmen adaylarının derslerinde edebi eser kullanmayı tercih etme sebeplerini motivasyonu sağlama, eğlenme, öğreticilik, empati kurma gibi gerekçelerle açıklamışlardır.

Aynı çalışmada Beldağ ve Aktaş, edebi ürünlerin en temel özelliklerinin; yaşadığı toplumun kültürünü estetik bir şekilde tanıtmak, bireyin konuştuğu dilin inceliklerini, zenginliklerini göstermek, insan ruhunun duyarlılıklarını sezdirmek olduğunu, edebi ürünlerin hem toplumun değerlerini yansıtmada hem de insanın duygularına hitap edip bu duyguları geliştirebileceğini ifade etmişlerdir.

(Gowan, Guzzetti; akt: Doğanay, 2004), Edebiyat temelli Sosyal Bilgiler öğretimi adlı makale çevirisinde öğrencilerin tarih ezberlemek ve yaşamdan kopuk bilgiler öğrendiklerini düşünmelerinden kaynaklı sorunların yaşandığını belirtmiştir.

Bir başka çalışmada (Çiftçi, 2011), ilköğretim 4. 5. 6. ve 7. Sınıflarda işlenen Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerinden kritik dönem olarak kastedilen yaşlarına denk geldiğini bu yaşlardaki öğrencilerde düşünme, karar verme, duyuşsal beceriler daha fazla ön plana çıktığını Sosyal Bilimlerin disiplinlerinden yararlanılarak bu beceriler kazandırılmaya çalışıldığını belirtmiştir.

Kavcar(1999), edebi ürünlerin yurt, yaşama, doğa sevgisi gibi hislerle insanın iç dünyasına hitap ettiği, iyilik, dostluk, , bağışlama, dayanışma, hoşgörü, çalışkanlık, dürüstlük gibi insanlara has tutum ve değerleri geliştirdiğini belirtmiştir.

Doğanay(1991), derste edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin konunun anlaşılması ve kavramlar arası ilişkiyi daha iyi sağlamasında katkı sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca öğrenilecek kavramla öğrencinin ön bilgilerinin ilişkilendirilmesinin yeni bilgiyi edinmede kolaylık sağladığını belirtmektedir. Doğanay(2004), yaptığı çeviri çalışmasının son kısmında sosyal bilgiler ile edebi ürünlerin arasında sıkı bir ilişki olduğunu, kavramsal anlamayı güçlendirdiğini

belirtmiştir. Edebi ürün destekli sosyal bilgiler öğretiminin günümüzdeki yeni sosyal bilgiler anlayışını desteklediğini aktarmıştır.

(Öztürk ve Otluoğlu, 2002), Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının, duyuşsal davranış özelliklerini kazanmada anlamlı derecede arttığını ifade etmişlerdir.

Oruç (2009) ise; Sosyal bilgiler dersinin öğretiminin mutlaka edebi ürünlerle desteklenmesi gerektiğini savunur. Ona göre edebi ürünler, sosyal bilgiler dersinde kullanılması gereken en temel materyallerdir

4.3 Öneriler

- 7.sınıf ders kitaplarında yer alan edebi ürünler, kitabı daha ilgi çekici hale getirmek amacıyla sayıca arttırılabilir.
- Ders kitabında yer alan edebi ürünlerden şiir türünün sayısı arttırılabilir.
- Ders kitabında tarihimizde önemli yer edinmiş Türk ozanlarının eserlerine yer verilebilir.
- Bireyler farklılıklar göz önünde bulundurularak, derslerde öğrencilere özel tür seçimi yapılabilir.
- Kitapta yer alan edebi ürünlerin drama yöntemi gibi yöntemlerle daha eğlenceli hale getirilerek öğrenci katılımı arttırılabilir.
- Kitapta yer alan edebi ürünlerde yer alan kelimelerin anlaşılması ve unutulmaması için özel kelime defterleri kullanılabilir.
- Öğrencileri doğru kaynaklara yönlendirerek edebi ürün okumaya teşvik edilmelidir.
- Tarih konuları haricinde diğer konularda da edebi ürünlere yönlendiren etkinliklere yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Altun, Adnan. vd. 2013. Yapılandırmacı Yaklaşım, Sosyal Bilgiler Programları ve Ders Kitapları. **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler.** ed. Bülent Akbaba. Ankara: Pegem Akademi: 2-26.

Arıcı, Ali Fuat. 2018. **Çocuk Edebiyatı Ve Kültürü.** 2 bs. Ankara: Pegem Akademi.

Ata, Bahri. 2017. Tarih Öğretiminin Tarihi. **Türkiye’ de Tarih Araştırmaları El Kitabı.** ed.İsmail H. Demircioğlu, Ebru Demircioğlu. Ankara: Pegem Akademi: 1-24.

———. 2000. **Tarih öğretiminde bir araç olarak tarihî romanlar.** Türk Yurdu Dergisi, s.20: 153-154.

Beldağ, Elif Aktaş. 2016. **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma.** Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. c.18 s.2: 953-981

Çifçi, T. (2011). **Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi.** Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demir, Hamza Akengin. 2014. **Hikayelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi.** 3. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, Fatma Torun. 2018. **Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Nereye Doğru Gidiyor?.** The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences. c.4 s.2: 111-125.

Guzetti, McGowan T. 1991. **Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi,** çev. Ahmet Doğanay. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. c.11 s.11:35-44.

Hasan, I. Ş. I. K. (2011). **Ortaöğretim Tarih Derslerinde Birinci ve İkinci El Kaynaklar Temelli Ders İşlemenin Öğrencilerin Tarihsel Düşünme Becerilerine Etkisi.** Turkish Studies, c. 6 s.1: 1287-1301.

Kabapınar, Y. 2019. **Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi.** 6 bs. Ankara: Pegem Akademi.

Kavcar, Cahit. 2017. **Edebiyat ve Eğitim.** 4. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kaymakçı, S. 2013. **Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu.** Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, s.20: 230-255.

Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi 2018 Öğretim Programı. [03.08.2021]. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>.

Oruç, Şahin. 2009. **Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler.** Türkiye sosyal Araştırmalar Dergisi. s.2 : 10-24.

Öztürk, Cemil. vd. 2014. **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller.** 6. bs. Ankara : Pegem Akademi.

SUBAŞI, M., & Okumuş, K. (2017). **Bir araştırma yöntemi olarak durum alıŐması**. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 21s. 2: 419-426

ŞİMŞEK, A. 2006. **İlköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihsel hikyeye yönelik ğrenci görüşleri**. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, c. 26 s. 1: 187-202.

Şimşek, A. 2009. Sosyal bilgiler derslerinde bir ğretim materyali olarak edebi rnler. **Sosyal Bilgiler ğretimi**. ed.Mustafa Safran. Ankara: Pegem Akademi: 389-412.

Türk Dil Kurumu. [01.07.2021]. Edebiyat Nedir? <https://sozluk.gov.tr/>

Türkeli Sanlı, Yadigar. 2011. Edebiyat; Toplumsal Hafızanın, Geleneğin Kaybında, İŐşasında Ne Kadar Etkilidir?. **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 2: 151-154.

Tokcan, Halil. 2020. **Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri**. 2. bs. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.

National Council Of Social Studies. 1993. Expectations Of Excellence: Curriculum Standards For Social Studies. ev. Sedat Yazıcı. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. s. 6: 427-439

Yalçın, Gıyasettin AytaŐ. 2014. **ocuk Edebiyatı**. 3 bs. Ankara: Akçağ Yayınevi.

EKLER

Ek 1.

GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Sosyal bilgiler dersinde şiir, hikaye öykü gibi edebi ürünleri ne sıklıkla kullanırsınız? Neden?
- 2) Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri nasıl kullanıyorsunuz?
- 3) Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünleri, öğretim sürecine nasıl aktarıyorsunuz?
- 4) Sosyal bilgiler dersinde, ders kitabındaki edebi ürünler haricinde edebi ürün kullanıyor musunuz?
- 5) Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
- 6) Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerin öğrencilerin derse katılımına etkisi nedir?
- 7) Ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisi nedir?
- 8) Edebi ürünleri derslerde kullanmanın değerler eğitime katkısı nedir?

Ek 2.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Meltem Demirci

Doğum Tarihi: 26.05.1995

Doğum Yeri: Bakırköy/ İstanbul

Öğrenim Durumu

Alibeyköy Anadolu Lisesi

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli
Yüksek Lisans

Yabancı dil: İngilizce